

Міністерство освіти і науки України
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
Факультет історії, політології і міжнародних відносин
Кафедра історії України і методики викладання історії

**ДИПЛОМНА РОБОТА
НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО)
РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

на тему:

**Благодійницька та меценатська діяльність
Греко-католицької церкви
в 20–30-ті рр. XX ст.**

студентки IV курсу, групи СОІз-41
предметної спеціальності
014.03 Середня освіта (Історія)

Тринчій Марії Петрівни

Керівник:

Пилипів Ігор Васильович

доктор історичних наук, професор

Рецензент:

Єгрешій Олег Ігорович

кандидат історичних наук, доцент

Національна шкала: _____

Університетська шкала: _____

Оцінка ECTS: _____

Члени комісії: _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. УГКЦ В ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНЦІВ	11
1.1 Вплив воєнних подій 1914-1920 років на соціально-економічне становище населення Галичини.....	11
1.2 Монаші згромадження УГКЦ в соціальному захисті дітей сиріт	24
РОЗДІЛ ІІ. ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ	34
2.1. Створення шкіл для дітей сиріт при монастирях УГКЦ.....	34
2.2. Участь греко-католицького духовенства в навчанні в школах основ релігії.....	41
РОЗДІЛ ІІІ. МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ	50
3.1. Митрополит Андрей Шептицький у збереженні української культури	50
3.2. Підтримка українських освітніх та культурних організацій	58
РОЗДІЛ ІV. ІСТОРІЯ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА МЕЦЕНАТСТВА В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗЗСО	65
РОЗДІЛ V. МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ БЛАГОДІЙНИЦЬКОЇ ТА МЕЦЕНАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ	71
ВИСНОВКИ.....	85
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	89
ДОДАТКИ	95

ВСТУП

Актуальність дослідження. Благодійницька та меценатська діяльність Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у 1920–1930-х роках є важливим аспектом суспільного розвитку українського народу в міжвоєнний період. УГКЦ відігравала не лише релігійну, а й значну соціальну, культурну та освітню роль, що особливо проявилось в умовах політичної нестабільності, економічних криз і посилення асиміляційного тиску на українське населення Заходу України з боку тогочасних державних утворень – Польщі, Чехословаччини та Румунії.

Період 1920–1930-х років характеризується складними соціально-економічними умовами, що зумовило високу потребу в організованій системі благодійництва та меценатства. Українська громада, перебуваючи в статусі національної меншини, стикалася з обмеженням прав у сферах освіти, культури та економіки. Відповіддю на ці виклики стало розширення діяльності УГКЦ, яка, використовуючи власні ресурси та залучаючи підтримку меценатів, сприяла розвитку мережі навчальних закладів, сиротинців, лікарень, кредитних спілок, громадських організацій і культурних установ.

Особливе значення мала діяльність митрополита Андрея Шептицького, який не лише фінансово підтримував численні соціальні ініціативи, а й активно сприяв розвитку освіти, науки та мистецтва. Його внесок у підтримку українських студентів, науковців, художників і письменників став важливим чинником формування інтелектуального потенціалу нації. Крім того, УГКЦ у цей період відігравала важливу роль у створенні та функціонуванні різноманітних кооперативних рухів, які допомагали українцям економічно зміцнити свої позиції в умовах колоніальної політики.

Дослідження цієї теми дозволяє глибше зрозуміти механізми соціального служіння Церкви та її роль у консолідації українського суспільства. Також вивчення благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ у міжвоєнний період є необхідним для усвідомлення історичних витоків сучасних моделей церковного соціального служіння. Тема підсилюється сучасними викликами, з якими стикається українське суспільство, зокрема питаннями соціального

захисту, гуманітарної допомоги та збереження національної ідентичності в умовах війни та глобалізації.

Окрема актуальність цього дослідження зумовлена необхідністю методичного осмислення, як саме благодійницьку та меценатську діяльність Церкви, зокрема УГКЦ, можна ефективно інтегрувати в сучасний освітній процес закладів загальної середньої освіти. В умовах реформування освіти, переходу до компетентнісного навчання та нової парадигми громадянського виховання особливо важливим є пошук дієвих методів формування в учнів не лише знань про минуле, а й ціннісних орієнтацій, соціальної чутливості, здатності до відповідальної громадянської участі.

Вивчення теми благодійності та меценатства в шкільному курсі історії України, зокрема на прикладі діяльності УГКЦ у 1920–1930-х роках, відкриває широкі можливості для формування ключових компетентностей, водночас ця тема є ефективним засобом міжпредметної інтеграції. Методичне опрацювання такої тематики сприяє поглибленню історичних знань учнів, формуванню критичного мислення, розвитку дослідницьких навичок, вихованню емпатії та розуміння цінностей, які становлять основу демократичного суспільства.

У світлі сучасних викликів — зокрема війни, гуманітарних криз, загроз для національної єдності — освітній процес не може залишатися нейтральним або абстрактним. Суспільству потрібні не лише освічені, але й свідомі, морально відповідальні громадяни. У цьому контексті вивчення історичних прикладів благодійності й меценатства як форм громадянської дії набуває особливої актуальності. Методично продумане опрацювання цієї теми дозволяє школярам не лише краще пізнати історію, але й сформувати стійку ціннісну позицію, побачити зв'язок між минулим і сучасністю, відчути особисту відповідальність за розвиток громади, суспільства і держави.

Таким чином, дослідження не обмежується історичним аналізом діяльності УГКЦ у 1920–1930-х роках, а має також виразне практичне спрямування. Розробка методичних підходів до викладання теми доброчинності та меценатства на уроках історії України відповідає актуальним потребам сучасної

освіти — зробити навчання не лише джерелом знань, а й засобом формування зрілої, відповідальної, патріотичної особистості. Це визначає суспільну, освітню та науково-практичну значущість обраної теми.

Мета дослідження – проаналізувати благодійницьку та меценатську діяльність Української греко-католицької церкви у 1920–1930-х роках, визначити її основні напрями, роль у соціальному захисті українців, освітній сфері та культурному житті, а також розробити методичні рекомендації щодо ефективного викладання теми благодійності та меценатства УГКЦ на уроках історії України у загальноосвітніх школах.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- дослідити вплив воєнних подій 1914-1920 років на соціально-економічне становище населення Галичини;
- визначити роль монаших згромаджень УГКЦ в соціальному захисті дітей сиріт;
- проаналізувати благодійницьку та меценатську діяльність Української греко-католицької церкви у 1920–1930-х роках, зокрема її вплив на освіту та культурне життя;
- дослідити особливості викладання теми благодійності та меценатства Української греко-католицької церкви у загальноосвітніх навчальних закладах;
- розробити методичні рекомендації щодо ефективного використання матеріалів про діяльність УГКЦ на уроках історії України;
- запропонувати методи вивчення благодійницької та меценатської діяльності греко-католицької церкви з урахуванням особливостей сучасного шкільного курсу історії.

Об'єкт дослідження – благодійницька та меценатська діяльність Української греко-католицької церкви в міжвоєнний період.

Предмет дослідження – форми та механізми реалізації соціальної, освітньої та меценатської діяльності УГКЦ, їх вплив на соціально-економічне та культурне становище українців у 1920–1930-х роках.

Стан наукової розробки теми. Проблематика благодійницької та меценатської діяльності Української греко-католицької церкви у 20–30-х роках ХХ століття висвітлена у ряді наукових праць, зокрема у дослідженнях, що стосуються церковного, суспільно-політичного та культурного життя Галичини в міжвоєнний період. Проте спеціалізованих робіт, що комплексно розглядали б соціально-благодійну активність УГКЦ у поєднанні з педагогічним та культурно-просвітницьким виміром, залишається небагато. Це зумовлює потребу в подальшому дослідженні теми, особливо у її методичному аспекті, пов'язаному з відображенням означеної діяльності в сучасному освітньому процесі.

Серед вагомих праць, які лягли в основу даного дослідження, насамперед варто виокремити монографію І. Пилипіва «Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.)» [7]. У ній автор вперше здійснив комплексний аналіз ролі УГКЦ у суспільному житті краю в умовах Другої Речі Посполитої. Окрему увагу він приділив питанням соціальної відповідальності Церкви, розглянувши її доброчинну, меценатську та освітню діяльність. Зокрема, у монографії висвітлено участь духовенства у створенні соціальних установ, підтримці шкільництва та національно-культурних ініціатив, що дозволяє глибше зрозуміти суспільну функцію УГКЦ у зазначений період.

Аспекти благодійності як важливої складової церковного служіння вивчаються й у статті І. Пилипіва та Т. Горан «Благодійницька діяльність греко-католицької церкви у 20–30-ті роки ХХ століття» [20]. На основі архівних матеріалів автори розкрили механізми практичної допомоги потребуючим, зокрема дітям-сиротам і жертвам воєн. У праці детально описано ініціативи митрополита Андрея Шептицького та участь монаших згромаджень у розбудові дитячих притулків і сиротинців. Цей матеріал є надзвичайно цінним для аналізу

діяльності Церкви в галузі соціального захисту дітей, а також для оцінки її ролі в подоланні наслідків воєнних потрясінь.

Питання соціокультурної місії Церкви також розкрито у статті Ю. Щербяка «Просвітительська діяльність митрополита Андрея Шептицького» [25]. У ній проаналізовано внесок глави УГКЦ у розвиток національно-культурного життя українців, а також підкреслено важливість церковної просвіти у формуванні духовної і національної ідентичності. Автор доводить, що митрополит Шептицький не лише ініціював доброчинні проєкти, а й системно підтримував освітні та культурні ініціативи, що виходили за межі суто релігійної сфери. Це дозволяє розглядати його постать як символ поєднання меценатства, просвіти та духовного лідерства.

У кандидатській дисертації С. Гнот «Доброчинна діяльність Греко-католицької Церкви у 1921–1939 рр.» [29] проаналізовано соціальні ініціативи Церкви, охарактеризовано її взаємини з державними структурами та відображено внесок духовенства у культурне та суспільне життя галицьких українців. Авторка всебічно висвітлює чинники, що спонукали Церкву до активізації благодійної діяльності, а також детально описує масштаби та форми цієї діяльності.

Загалом, проаналізовані наукові праці закладають фундамент для розуміння ролі УГКЦ як важливого чинника суспільного життя Галичини у 20–30-х роках ХХ століття. Вони дозволяють побачити благодійну та меценатську діяльність Церкви не як окремі епізоди, а як системну, послідовну ідеологічно та духовно вмотивовану стратегію служіння своєму народові.

Методичну основу для дослідження становлять праці, присвячені сучасним підходам до викладання історії в умовах реформування освіти, розвитку компетентностей та впровадження інновацій. Зокрема, у методичному посібнику О. І. Пометун, Н. М. Гупан та В. С. Власова «Компетентісно орієнтована методика навчання історії в основній школі» [40] висвітлено теоретичні та практичні аспекти формування історичної компетентності учнів. Автори окреслили сутність компетентнісного підходу у шкільній історичній

освіті, подали систематизований термінологічний апарат, а також охарактеризували способи розвитку ключових складників історичної компетентності – хронологічного, просторового, логічного, інформаційного та ціннісного.

Окремий акцент у сучасній педагогічній літературі зроблено на особистісно орієнтованому навчанні. У статті Н. О. Пономарьової та А. С. Штикової «Особистісно-орієнтований підхід як основа побудови освітнього процесу у Новій українській школі» [45] проаналізовано теоретичні засади такого підходу, підкреслено його значущість у контексті реформ загальної середньої освіти, зокрема у межах реалізації концепції Нової української школи. Авторки визначили основні напрями впровадження особистісно орієнтованого підходу та обґрунтували його практичну цінність у забезпеченні розвитку кожного учня відповідно до його індивідуальних потреб та здібностей.

У праці О. І. Пометун та Г. О. Фрейман «Методика навчання історії в школі» [42], що стала першою комплексною методичною розробкою в незалежній Україні, представлено теоретичні засади навчання історії, доповнені авторськими положеннями та численними методичними порадами. Особливістю цього посібника є введення основ інтерактивного навчання, зокрема опис інноваційних методик і технологій, які сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку критичного мислення та залучення школярів до дослідницької роботи. У роботі наведено приклади використання прийомів і методів навчання, спрямованих на розвиток аналітичних та хронологічних навичок учнів.

Додаткову методологічну базу для дослідження становить колективна монографія «Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти» [36] за науковою редакцією Л. З. Ребухи. У ній розглянуто теоретичні аспекти розвитку інноваційних технологій в освіті, зокрема інтерактивних, особистісно орієнтованих, дистанційних, медійних технологій та технологій формування творчої особистості. Особливу увагу приділено практичному застосуванню інновацій в умовах цифровізації, а також проектуванню сучасного

освітнього процесу у закладах вищої освіти. Монографія є важливим джерелом для осмислення загальних тенденцій модернізації освітнього середовища, що впливають і на процес навчання історії, зокрема у контексті формування ключових компетентностей.

Таким чином, наукові й методичні праці, що стали основою для даного дослідження, дозволяють розглядати благодійницьку та меценатську діяльність Української греко-католицької церкви у 20–30-х роках ХХ століття як важливий елемент її суспільної місії. Разом із тим, ця тематика залишається актуальною для подальшого вивчення – зокрема в аспекті поєднання соціально-благодійного служіння Церкви з освітніми та просвітницькими ініціативами, а також з огляду на можливість інтеграції цієї теми у зміст шкільної історичної освіти з метою розвитку в учнів необхідних компетентностей.

Методи дослідження - для досягнення мети дослідження використано комплекс методів наукового аналізу: історико-генетичний метод – для виявлення передумов та еволюції благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ у 1920–1930-х роках; історико-порівняльний метод – для аналізу особливостей соціальної та меценатської діяльності УГКЦ у порівнянні з іншими релігійними організаціями того часу; системний підхід – для дослідження благодійницької діяльності Церкви як комплексного явища, що включає соціальну, освітню та культурну складові; метод аналізу та синтезу – для узагальнення матеріалів про діяльність УГКЦ та формування висновків щодо її впливу на українське суспільство; біографічний метод – для вивчення ролі окремих представників духовенства, зокрема митрополита Андрея Шептицького, у розвитку благодійництва та меценатства. До методичних методів дослідження належать аналіз навчальних програм, підручників і методичних матеріалів для вивчення особливостей викладання теми благодійності та меценатства, а також методи систематизації та узагальнення педагогічного досвіду з метою розробки рекомендацій для ефективного використання матеріалів на уроках історії.

Наукова новизна роботи полягає в комплексному аналізі благодійницької та меценатської діяльності Української греко-католицької церкви у 1920–1930-х

роках, її впливу на суспільство та збереження української національної ідентичності, а також у розробці методичних рекомендацій і практичних методів викладання цієї теми в загальноосвітніх школах.

Практичне значення дослідження – отримані результати дослідження можуть бути використані у науковій сфері як джерело для подальших історичних, релігієзнавчих та соціологічних досліджень; в освітньому процесі – розроблені методи можуть застосовуватися на уроках історії в загальноосвітніх школах для ефективного вивчення теми благодійності та меценатства УГКЦ; у сфері культурної політики – для популяризації історичного досвіду меценатства як важливого чинника збереження національної спадщини.

Структура роботи - робота складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи 107 сторінок друкованого тексту.

РОЗДІЛ І. УГКЦ В ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ УКРАЇНЦІВ

1.1 Вплив воєнних подій 1914-1920 років на соціально-економічне становище населення Галичини

Вплив Першої світової війни на сучасний світ є надзвичайно вагомим. Ця масштабна подія стала межею, що розділила дві історичні епохи в розвитку людства. Вона не лише змінила політичну карту світу та спричинила серйозні зрушення в глобальній економіці, а й суттєво вплинула на свідомість людей.

Перед початком війни територія України була розділена між Російською та Австро-Угорською імперіями. Українців примусово мобілізували до армій цих держав, змушуючи воювати у складі протилежних військових блоків — Троїстого союзу та Антанти. Обидві сторони переслідували власні імперські інтереси, не зважаючи на прагнення українського народу. Галичина стала одним із головних полів битв, де відбулися масштабні військові зіткнення. Війна принесла значні страждання, руйнування та загострила соціальні проблеми. Особливо тяжко довелося українцям, які через політичні обставини опинилися по різні боки фронту, що призводило до братовбивчих конфліктів. Найбільше випробувань зазнали селяни та робітники Галичини, які й без того перебували у складних економічних умовах [16, с. 44].

З початком війни більшість громадських організацій західних українців, які вірили, що після розпаду Російської імперії постане незалежна Українська держава, висловили підтримку Австро-Угорщині.

У серпні 1914 року у Львові було засновано Головну українську раду (ГУР) — міжпартійне об'єднання, що згуртувало політичних діячів Галичини з різними поглядами. Вона діяла до 5 травня 1915 року, після чого була реорганізована в Загальну українську раду. Очолив ГУР К. Левицький, а його заступниками стали М. Павлик і М. Ганкевич. Основним завданням організації було згуртування українців Галичини для підтримки Австро-Угорщини у війні проти Росії.

За ініціативи ГУР було сформовано легіон Українських січових стрільців (УСС) — добровольче військове з'єднання, що увійшло до складу австро-

угорської армії. Австрійське командування планувало залучити УСС до оборони карпатських перевалів [48].

До лав Українських січових стрільців подали заявки понад 20 тисяч осіб, проте австрійське командування дозволило зарахувати лише 2,5 тисячі. Основу формування становили молоді члени українських воєнізованих організацій: «Сокіл» (спортивно-громадська), «Січ» (пожежна) та «Пласт» (учнівсько-шкільна).

Попри численні труднощі, у процесі бойових дій легіон УСС поступово перетворився на добре підготовлену українську військову формацію. Вона вирізнялася національною символікою, власними одностроями й відзнаками, а також використовувала українську мову в офіційному спілкуванні та військовій термінології [48].

4 серпня 1914 року у Львові, з ініціативи емігрантів із Наддніпрянської України, було засновано Союз визволення України (СВУ). До складу його президії увійшли А. Жук, В. Дорошенко, О. Скоропис-Йолтуховський та М. Меленевський.

СВУ позиціонував себе як представник інтересів українського народу, що проживав у межах Російської імперії, і прагнув використати війну австро-німецького блоку проти Росії для досягнення незалежності України. Діяльність СВУ, а також інших українських організацій на Галичині під час Першої світової війни розглянуто у додатку Б.

Згідно з програмними документами («Наша платформа», відозви «До українського народу», «До громадської думки Європи» та іншими), майбутня Україна мала бути конституційною монархією з демократичною системою управління, однопалатним парламентом, гарантіями мовних і релігійних прав для всіх національностей, а також самостійною українською Церквою [48].

23 серпня 1914 року розпочалася Галицька битва — одна з найбільших операцій Першої світової війни, у якій з обох сторін брали участь вісім армій, понад сто дивізій і більше ніж 1,5 мільйона солдатів та офіцерів. Бойові дії

тривали понад місяць і завершилися нищівною поразкою австро-угорських військ.

3 вересня 1914 року російська армія захопила Львів, а наступного дня – Галич. Війська оточили фортецю Перемишль (нині Пшемисль, Польща) і просунулися до річки Вислока, що за 80 кілометрів від Кракова. Внаслідок цього під російською окупацією опинилися вся Східна Галичина, частина Західної Галичини та майже вся Буковина. Австро-угорська армія зазнала значних втрат — близько 400 тисяч осіб, з яких 100 тисяч потрапили в полон. Втрати російських військ склали приблизно 230 тисяч осіб.

Російська армія продовжила наступ на Карпати, проте зимовий контрнаступ німецько-австрійських сил змусив її відступити назад у Галичину.

Однією з перших спроб проаналізувати окупаційну політику російської влади в українській історіографії стало дослідження І. Петровича, який використовував доступні на той час документи та матеріали.

З початком війни реакційна російська історіографія почала приділяти більше уваги історії західноукраїнських земель. Виконуючи ідеологічне замовлення царського уряду, автори цих праць прагнули обґрунтувати територіальні претензії Росії на українські етнічні землі.

Захоплення Галичини російськими військами, репресивна політика окупаційної адміністрації, руйнування та шкода, завдані бойовими діями, знайшли відображення у працях польських істориків [16, с. 45].

Окремі аспекти цього питання активно досліджувалися та продовжують вивчатися науковцями української діаспори. В Україні існує низка фундаментальних праць з національної історії, підготовлених відомими українськими істориками, серед яких Т. Гунчак, І. Нагаєвський, Н. Полонська-Василенко та О. Субтельний.

У їхніх дослідженнях, поряд із висвітленням економічного розвитку, соціальних відносин, культури та церковного життя, основний акцент зроблено на політичну історію та боротьбу українського народу за державність. Водночас певним недоліком цих праць є недостатня джерельна база. Однак у поєднанні з

дослідженнями істориків незалежної України вони сприяють формуванню єдиної концепції та об'єктивному аналізу історичних подій воєнного та післявоєнного періодів.

Унаслідок Галицької операції, яка тривала з 18 серпня по 21 вересня 1914 року, територія Галичини повністю перейшла під контроль російських військ і опинилася під владою окупаційної адміністрації. Однак нова влада зіткнулася зі значними соціально-економічними проблемами в регіоні й була змушена вирішувати питання матеріального забезпечення місцевого населення, щоб запобігти соціальному вибуху [14, с. 6].

Місцеве населення Галичини сприймало прихід російських військ так само, як у різних країнах зазвичай зустрічали окупантів — із тривогою та настороженістю.

Унаслідок бойових дій регіон зазнав значних руйнувань: було знищено десятки міст і містечок, майже повністю спалено 650 сіл, зруйновано близько 200 тисяч житлових будинків і 233 тисячі господарських споруд. Загалом це становило понад 40% усього житлового та господарського фонду Галичини [14, с. 7].

На окупованих територіях російська адміністрація створила Галицьке генерал-губернаторство, яке складалося з чотирьох губерній: Львівської, Перемишльської, Тернопільської та Чернівецької. Перша російська окупація Галичини тривала з осені 1914 року до весни—літа 1915 року.

Окупаційна влада розпочала наступ на національно-культурні здобутки місцевого населення та активно впроваджувала політику русифікації. Вже восени були закриті майже всі українські установи, припинили діяльність товариства «Просвіта», бібліотеки та школи (водночас польські навчальні заклади продовжували функціонувати). Окрім того, заборонялися українські періодичні видання, а викладання української мови у школах суттєво обмежувалося.

Російська окупаційна адміністрація також здійснювала масові обшуки та переслідування місцевої інтелігенції, що посилювало репресивний характер її правління [48].

Російська окупаційна адміністрація розпочала масштабні грабунки галицьких банків, музеїв та книгарень. Було демонтовано обладнання друкарень, зокрема друкарні Наукового товариства імені Т. Шевченка у Львові (НТШ).

З метою придушення українського національно-визвольного руху генерал-губернатори Г. Бобринський, а з жовтня 1916 року його наступник Ф. Трепов, активно застосовували депортації. Понад 12 тисяч українців, яких відправляли на схід, пройшли через київські в'язниці. Митрополита Андрея Шептицького було заслано до Суздаля, де він утримувався у в'язниці місцевого монастиря до 1917 року.

Синод Російської православної церкви (РПЦ) відрядив до Галичини архієпископа Євлогія з Холма та владика Антонія Храповицького з Харкова, що поклало початок активним переслідуванням Греко-католицької церкви. Депортованих священиків замінювали православними священнослужителями, яких прибуло з Росії для служіння у двох сотнях галицьких парафій [48].

Український рух став об'єктом жорстоких репресій і в Російській імперії, де були закриті українські видання, заборонені українські організації та інші форми національної активності.

Території, які знаходилися в зоні тривалих позиційних боїв, зазнали значного руйнування. Особливо сильно постраждали населені пункти, такі як Броди, Вишневич, Язловець і Монастирець. Міста Надвірна, Журавно, Гвіздець, Галич, Тлумач, Богородчани, Делятин були знищені на 80-90%, а Миколаїв, Роздол, Букачівці, Нижнів і Городенка на 60-90%. Більше половини житлових будинків згоріли в Сколє, Болахові та Печеніжині [14, с. 7].

Становище в Галичині у вересні 1914 року детально описав чиновник Міністерства закордонних справ Росії Муравйов. Перебуваючи у Східній Галичині, він зазначав, що «міста і села носять сліди війни, часто зустрічаються безперервні ряди знищених будинків, зруйнованих артилерією або пожежею.

Вцілілі будинки порожні, вікна розбиті, позабивані. Нерідко можна помітити сліди пограбувань». Ці свідчення яскраво відображають масштаб руйнувань та труднощі, з якими стикалося місцеве населення під час війни [14, с. 7].

З настанням холодів, після того як багато людей втратили свої домівки, мешканці почали скупчуватися в уцілілих будинках, об'єднуючи кілька сімей в одному приміщенні. Нелюдські умови проживання, антисанітарія та переповненість сприяли швидкому поширенню інфекційних захворювань. Оскільки медичний персонал був відсутній, а лікарні закриті, місцеве населення залишалося без кваліфікованої допомоги.

За даними російської розвідки, вже в серпні 1914 року в Східній Галичині почав поширюватися голод. У таких районах, як Галич, Дубівці, Єзупіль, Ямниця, Станіслав та Богородчани, спалахнула холера. До часу прибуття санітарно-епідеміологічної служби в листопаді 1914 року, в 6 повітах Львівської губернії було зафіксовано 268 випадків захворювання на холеру. Окрім холери, поширювались і інші інфекційні хвороби, такі як сипний тиф, черевний тиф, дизентерія та віспа.

Безперервні військові операції, що проходили на теренах Галичини, значно погіршили екологічну ситуацію в регіоні. Більшість населених пунктів, особливо ті, що знаходилися вздовж етапних шляхів, зазнали серйозного забруднення через величезні потоки військ, обозів і військовополонених. У місцях, де відбувалися бої, поблизу джерел водопостачання часто можна було зустріти військові могили та недостатньо глибоко закопаних трупів тварин, що становило серйозну загрозу для ґрунтів і води, сприяючи поширенню інфекційних захворювань.

3 серпня 1914 року Східна Галичина стала прифронтовою територією, через яку регулярно проходили російські війська. Ці війська часто вдавалися до відкритого грабунку місцевого населення та масових реквізицій, що додатково погіршувало ситуацію для місцевих жителів [14, с. 8].

Матеріальне становище Галичини, і зокрема її міст, під час окупації значно погіршилося через масштабну розруху. Весь господарський механізм опинився

в кризовому стані. Однак видатки міст не лише не зменшилися, але й з'явилися нові витрати, зокрема надання допомоги найбільш постраждалому від війни населенню. Особливо важко було тисячам сімей, які опинилися на межі голодної смерті. До цієї категорії належали родини мобілізованих на фронт, пенсіонери та колишні службовці австрійських урядових і громадських установ. В самому Львові таких осіб було близько 12 тисяч, не рахуючи їхніх родин [16, с. 45]. Війна також порушила фінансову систему регіону. Під час відступу австрійських військ було вивезено з банків гроші, призначені для виплати заробітних плат і забезпечення пенсіонерів. Це призвело до серйозних фінансових труднощів, ускладнивши життя місцевому населенню.

Для вивчення ситуації та забезпечення населення продовольчими товарами російська адміністрація створила в кожному повіті спеціальні комітети, що знаходилися під контролем начальників повітів. У Львові був заснований крайовий комітет, а також міські благодійні комітети. Оскільки продукти харчування були вкрай дефіцитними, з вересня 1914 до червня 1915 року інтендантство військового генерал-губернатора виділило для потреб Львова близько 120 тисяч пудів муки, 30 тисяч пудів круп, 30 тисяч пудів солі та 31 тисячу пудів цукру [16, с. 46]. Однак навесні 1915 року міський благодійний комітет був змушений зменшити обсяги наданої допомоги.

Запаси грошової маси вичерпалися вже протягом перших двох-трьох місяців війни, тому російська адміністрація вирішила запровадити прийом російських грошових знаків без будь-яких обмежень, починаючи з вересня 1914 року. Це дозволяло забезпечити функціонування грошового обігу. Курс російської валюти до австрійської був встановлений на рівні 30 копійок за 1 корону [18].

Прогнози щодо фінансової ситуації у Львові були надзвичайно песимістичними. Через непередбачені витрати та відсутність надходження грошей від податків дефіцит бюджету міста мав досягнути до кінця 1914 року 3,5 мільйона корон, а до кінця березня 1915 року — ще 3 мільйони корон. У

деяких інших містах ситуація була ще гіршою, оскільки місцеві управління не мали навіть коштів для утримання своїх посадових осіб.

Що стосується селянства, то інтереси трудового населення були повністю проігноровані російською адміністрацією. За допомогою поліції адміністрація забезпечила захист майна поміщиків та великих землевласників. Генерал-губернатор Галичини спочатку видав постанову про конфіскацію майна великих землевласників, які втекли під час наступу російських військ і не залишили своїх представників. Проте вже 13 листопада того ж року було видано додаткове роз'яснення, згідно з яким конфіскації підлягало лише майно тих власників, які були вороже налаштовані до російської адміністрації. Майно ж, залишене без представників власників, охоронялося поліцією.

У період другої російської окупації Галичини (липень 1916 – лютий 1917) питання обробітку земель стало предметом розгляду на рівні вищого військового командування. 29 січня 1917 року головнокомандувач арміями Південно-Західного фронту, генерал Олександр Брусилов, видав «Обов'язкову постанову», якою зобов'язував земельних власників та все населення Галичини та Буковини, зайнятих російськими військами, обробляти землю. Порушення цієї постанови передбачало адміністративну відповідальність: ув'язнення на три місяці або штраф у розмірі 3 тис. рублів.

Однак більшість селян відмовлялася від обробітку земельних ділянок, оскільки не мали необхідних ресурсів: посівного матеріалу, робочої худоби та сільськогосподарського реманенту. Це свідчить про серйозні економічні труднощі, з якими стикалися місцеві мешканці в умовах окупації [14, с. 10].

Отже, російська окупація Галичини під час Першої світової війни спричинила суттєвий негативний вплив на соціально-економічний розвиток регіону, що призвело до виникнення численних кризових явищ у житті місцевого населення. Через військові дії було зруйновано значну кількість населених пунктів, а також майже половину житлових і господарських будівель. Збитки, завдані економіці Галичини в період з 1914 по 1917 рік, становили 17 млрд. 224 млн. корон.

Оскільки Галичина була зоною розташування російських військ, місцеві жителі стали жертвами масових реквізицій, а також часто стикалися з відкритим грабунком з боку солдатів. Через відсутність медичного забезпечення та антисанітарні умови, в яких перебували люди, швидко поширювалися інфекційні хвороби (сипний і черевний тиф, дизентерія, віспа, холера), що сприяло високому рівню смертності серед цивільного населення [14, с. 11].

Повний занепад сільського господарства в Галичині спричинив масовий голод серед населення, посилив інтенсивні міграційні процеси, що призвели до значної урбанізації, а також пролетаризації та люмпенізації сільського населення. Труднощі з продовольством у містах призвели до різкого скорочення споживання товарів першої необхідності серед міських жителів.

В умовах війни російська окупаційна адміністрація змушена була спрямувати свої зусилля на пом'якшення наслідків військових дій, забезпечення базових потреб населення та запобігання голоду та інших соціальних проблем. Для цього було вжито кілька заходів: по-перше, організовано мережу продовольчих повітових комітетів для надання допомоги тим, хто постраждав від війни; по-друге, створено безліч харчових пунктів, де місцеві мешканці могли отримувати їжу безкоштовно; по-третє, встановлено фіксовані ціни на продукти харчування та інші необхідні товари. Однак, ці зусилля обмежувалися лише забезпеченням російської армії, і не вдалося створити ефективну систему постачання для широких верств населення.

УКГЦ намагалась допомагати людям всіма можливостями, зокрема, в 1916 році за сприяння А. Шептицького та Американського комітету допомоги дітям Герберта Гувера, було створено Український єпархіальний комітет опіки над воєнними сиротами у Львові. Упродовж 1918 р. аналогічні єпархіальні комітети формуються у Перемишлі під патронатом Й. Коциловського і в Станиславові під патронатом Г. Хомишина. У структурі комітетів функціонували єпархіальні товариства допомоги, які надавали допомогу жертвам війни, сиротам та вдовам духовенства. Новоутворені фундації опікувалися безпритульними дітьми, утримуючи кілька захистів у єпархіях. Так, у Львівській єпархії на той час їх було

18, зокрема й «Захист ім. митрополита Андрея Шептицького», у Перемишльській і Станіславській єпархії - по 6 захистів [6, с. 120].

Період 1918-1920 років став одним з найскладніших для мешканців Галичини. Після розпаду Австро-Угорської імперії регіон потрапив у полон політичних і військових конфліктів, що серйозно вплинули на соціально-економічну ситуацію. Спочатку, у листопаді 1918 року, була проголошена Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР), яка намагалася встановити контроль над територією. Однак вже через кілька місяців українсько-польська війна призвела до її поразки. У 1920 році Галичина була остаточно приєднана до Польщі, що спричинило значні зміни в житті місцевих мешканців.

Економічна ситуація після Першої світової війни була надзвичайно складною. Військові дії залишили по собі руїни, зруйновану інфраструктуру, спустошені міста та села. Промислові підприємства, які до війни працювали в межах Австро-Угорської імперії, перебували у занепаді через брак сировини, енергоресурсів і робочої сили. Внаслідок відсутності централізованого управління багато заводів і фабрик припинили свою діяльність, що призвело до масового безробіття.

Сільське господарство, яке було основною складовою економіки Галичини, також зазнало серйозної кризи. Військові дії спричинили великі руйнування орних земель, знищення врожаю та скорочення кількості худоби. Фермери, котрі втратили свої господарства, опинилися в надзвичайно скрутному становищі. Окрім цього, була значна проблема з розподілом земель: більшість родючих територій залишалися у власності великих землевласників польського та австрійського походження, в той час як українським селянам було важко отримати доступ до цих земель.

Дефіцит продовольства і економічний хаос призвели до стрімкого зростання цін на товари першої необхідності. Продукти харчування, одяг, паливо і ліки стали недоступними для більшості населення. Інфляція значно знизила купівельну спроможність, і навіть ті, хто мав роботу, ледь могли забезпечити свої родини.

В умовах загального занепаду соціальна ситуація значно погіршилася. Велика частина населення опинилася без засобів до існування, що сприяло зростанню безробіття та жебрацтва. Злидні стали поширеним явищем, особливо серед міського населення, яке не мало доступу до власного господарства для вирощування продуктів харчування.

Однією з найбільш серйозних проблем стало поширення інфекційних хвороб, особливо серед найбідніших верств населення. Антисанітарні умови, відсутність належного медичного забезпечення та дефіцит ліків призвели до епідемій тифу, дизентерії та туберкульозу. Найбільш уразливими були діти, літні люди та поранені військові, які не мали змоги отримати необхідний догляд.

Освітня система також переживала значні труднощі. Через нестачу фінансування та загальну кризу багато навчальних закладів закривалися, вчителі не отримували зарплатню, а рівень грамотності серед населення почав знижуватися. Особливо важким було становище для української частини населення, оскільки після приєднання Галичини до Польщі розпочався процес полонізації, що обмежував можливості для навчання українською мовою.

Жорстка освітня політика польської влади визначала українцям альтернативу: полонізуватися, чи стати на шлях захист рідної мови. Конституція Польщі 1921 р. надавала громадянам країни формальне право на демократичні права й свободи, а національним меншинам - право на культурно-національні права. Використовуючи політичне становище, яке склалося в Галичині на початку двадцятих років та розгубленість частини української громадськості місцеві адміністрації прагнули повністю ліквідувати навчання в школах українською мовою. Лише протягом 1923-1924 рр. в Галичині кількість українських шкіл зменшилася на 1 300 , а пів більше мільйона українських дітей могли з навчатися тільки на польській мові. Питання школи та освіти ставало інструментом денаціоналізації українців, здатності їх до самоідентифікації та ведення суспільно-політичної діяльності [6, с. 113].

Соціально-економічна ситуація в регіоні ще більше ускладнювалася політичними та етнічними факторами. Українське населення, яке становило

більшість у Галичині, після втрати державності опинилося під контролем Польщі, що призвело до численних утисків і дискримінації. Польська адміністрація намагалася обмежити діяльність українських громадських і політичних організацій, що погіршило можливості для працевлаштування та здобуття освіти для українців.

Юридичний статус релігійних конфесій у першій половині 1920-х років визначала Конституція Другої Речі Посполитої. Польська влада змушена була зважати на існування різних національностей та їх конфесійну ознаку. Особливістю соціально-релігійної ситуації міжвоєнної Польщі було те, що тут історично співіснували поряд із польським населенням велика кількість автохтонного населення - українців, білорусів, литовців, чимало окремих релігійних конфесій. На сході переважало литовське, білоруське й українське населення, а на заході (частково у Східній Галичині) було чимало німців. Згідно з переписом 1921 р., у Польщі проживало понад 27 млн громадян, із яких третина (приблизно 9 млн осіб) - представники національних меншин. У відсотковому відношенні демографічна ситуація у країні виглядала так: поляки становили 69,2 % (приблизно 18,8 млн осіб) від усієї кількості, українці - 14,3 % (майже 3,9 млн осіб), білоруси - 3,9 % (трохи більше ніж 1 млн осіб). Українці та білоруси проживали переважно у східних областях, де становили більшість тамтешнього населення. Євреї (7,8 %, або 2,1 млн осіб) проживали у містах, здебільшого у центральних, південних і східних воєводствах. Німці (3,9 %, або трохи більше ніж 1 млн осіб) зосереджувалися у Помор'ї, у т. зв. Великій Польщі, у Силезії і деяких областях центральної частини країни. У західній частині Віленщини проживало близько 175 тис. литовців (приблизно 0,6 %). Інші національності становили 0,9 % (245 тис. осіб) [19, с. 134].

Згідно з Конституцією 1921 р., громадянам гарантовано всі демократичні права й свободи, а національні меншини (українці, євреї, білоруси, німці, литовці) мали отримати національно-культурні права. Щоправда, для Римо-Католицької Церкви було визначено «провідне місце» серед інших віросповідань [19, с. 134].

Земельне питання залишалося однією з найбільш гострих проблем. Значна частина землі залишалася у власності польських магнатів та великих землевласників, в той час як українські селяни були змушені працювати на орендованих ділянках або шукати кращі умови життя за межами рідного краю. Цей дисбаланс посилював соціальну напругу та спричиняв численні протести і страйки серед українського селянства.

Важливим осередком римо-католицизму залишився Львів (1939 р. - 318 тис. населення), що був центром митрополії (вона охоплювала Львівську архієпископію, Перемишльську й Луцьку дієцезії). Архідієцезію керував Юзеф Більчевський, а з 1923 р. - Болеслав Твардовський. У 1930-ті роки в місті, де кожен другий був римо-католиком, діяло 32 костели, у яких, окрім релігійних свят, відбувалися урочистості з нагоди свят Незалежності (11 листопада 1918 р.), річниць оборони Львова (22 листопада 1918 р.), Січневого повстання 1863 р. Влада виділила чимало ділянок для будівництва нових мурованих і дерев'яних костелів та каплиць (Матері Божої Остробрамської, Кармелітів Босих на Персенківці, Ісуса Христа в Козельниках, св. Вінцентія на Сигнівці на Знесенню). Більше костельне будівництво велося лише в столичній Варшаві [19, с. 135–136].

Покращення ставлення польської влади до ГКЦ настало після підписання Конкордату між Апостольським престолом та Польською державою у 1925 р. Сама ідея його підписання належить папі Пію XI, який добре розумів зміни у тогочасній політичній ситуації у Східній та Центральній Європі, які відбулися після Першої світової війни [19, с. 136].

У загальному, соціально-економічна ситуація в Галичині у 1918-1920 роках була надзвичайно важкою. Військові конфлікти, політичні зміни та економічна криза поставили регіон перед серйозними викликами. Руйнування інфраструктури, занепад промисловості та сільського господарства, безробіття, голод і хвороби значно погіршили умови життя місцевого населення. До того ж, етнічна і політична напруга ускладнювала соціальну ситуацію, обмежуючи можливості розвитку для українців. Всі ці фактори стали визначальними у

подальшій історії Галичини і мали великий вплив на її економічний та соціальний розвиток у міжвоєнний період.

1.2 Монаші згромадження УГКЦ в соціальному захисті дітей сиріт

У міжвоєнний період держава не надавала належного соціального захисту українським дітям, тому значну кількість сирітських притулків, захистів і дошкільних виховних закладів – захоронок – було під опікою Греко-католицької церкви. Духовенство, чернечі організації та релігійні установи разом із світською інтелігенцією в Галичині та за кордоном стали основними ініціаторами створення належних умов для сиріт і бідних дітей через мережу притулків. У цих закладах, що здебільшого знаходились під опікою жіночих чернечих об'єднань, вдавалось запобігти деморалізації та негативному впливу вулиці, а також забезпечити розвиток гідної етнічної самосвідомості серед молоді.

Повоєнна розруха, нестача україномовних дошкільних та освітніх закладів, велика кількість дітей-сиріт, а також поширення інфекційних хвороб спричинили моральне занепадання суспільства та зростання дитячої злочинності. Атмосферу цього періоду точно описав свідок подій – священник Львівської дієцезії Василь Лициняк: “Стан фактичний є такий, що число населення зменшується у нас близько наполовину, а те, що залишиться, буде переважною мірою фізично і морально дегенероване. Для того рятування людського матеріалу перед дальшим занепадом повинно би стати для всіх народним імперативом” [29, с. 29].

Матеріальна підтримка соціально вразливих верств населення та забезпечення відповідного рівня життя за умов стабільної національної самодостатності зазвичай належить до сфери відповідальності державних інституцій. У свою чергу, церква може долучатися до цього процесу, керуючись насамперед моральними принципами. Активна соціальна діяльність Греко-Католицької Церкви, а також її фінансовий внесок у розвиток освіти, медицини, культури й науки українського суспільства в міжвоєнний період були

безпосередньо зумовлені складними обставинами окупації українських територій. Ці умови включали політичну та економічну нестабільність, відсутність власної національної державності, нестачу консолідуючої державницької ідеології, кризу традиційних моральних цінностей і асиміляційну політику польської влади.

У своїй добродійній діяльності церква опиралася на національні традиції кінця XIX – поч. XX ст., коли були засновані чисельні церковні благодійні організації (товариства греко-католицьких священиків св.апостола Андрея, св.апостола Павла, св.апостола Петра, катехитів), а також пов'язані з церквою світські товариства на зразок Добродійного товариства українських пань, Товариства підтримки вбогої учнівської молоді, Народної української лікарниці, Товариства міських християнських захоронок (1898 р.), Католицького товариства робітниць св.Йосифа (1903 р.), Українського комітету допомоги безробітним і убогим у Львові, Товариства вакаційних осель (1905 р.) [29, с. 28]. З приходом на митрополичий престол у 1900 р. Андрея Шептицького і зростанням міжнародного авторитету очолюваної ним церкви з'явилися ширші можливості користати з добродійних пожертвувань багатих меценатів за кордоном.

Греко-Католицька Церква була основним захисником українських дітей-сиріт та соціально незахищених верств населення. Наприкінці Першої світової війни, а особливо під час існування ЗУНР та на початку 1920-х років, митрополит та духовенство зосередили свою увагу на підтримці дітей-сиріт і інвалідів, які постраждали внаслідок війни. Завдяки авторитету митрополита, його контактам з відомими політичними та релігійними діячами, а також майже дворічній подорожі по Західній Європі та Америці, вдалося привернути увагу світової спільноти до цієї проблеми. Це сприяло значному збору матеріальної та грошової допомоги для воєнних сиріт і інвалідів.

Після повернення з російського полону галицькі українці передали митрополиту 320 тисяч корон для допомоги сиротам. Сам Шептицький додав до

цієї суми ще 4 мільйони корон (еквівалент близько 1 мільйона доларів на той час) та заснував спеціальний фонд, завдяки якому вдалося врятувати багатьох українських дітей від голоду та занедбаності. Фундація отримала у своє розпорядження лісові угіддя Посіч у селі Майдан (Станіславське воєводство) та орні землі в Зарваниці (Тернопільщина), придбані митрополитом у 1918 році. Діяльність організації регулювалася окремим статутом і була спрямована на виховання дітей, які втратили батьків або опинилися в складних умовах через брак належного сімейного догляду.

Шептицький став першим президентом фонду, а згодом і товариства, яке отримало назву «Захист імені митрополита Андрея графа Шептицького». Основним його завданням була опіка над сиротами, що залишилися без батьків, а також підтримка дітей, які не отримували належного виховання. До складу товариства увійшли як церковні діячі – єпископи Григорій Хомишин та Йосафат Коциловський, священники Теодосій Лежогубський, Василь Лициняк, ігумен студитського монастиря Климентій Шептицький, так і відомі громадські діячі – історик Олександр Барвінський, літературознавець Кирило Студинський, а також адвокати Володимир Охримович і Степан Федак.

У 1918 році аналогічні єпархіальні комітети були створені в Перемишлі під керівництвом єпископа Йосафата Коциловського та в Станіславі під патронатом єпископа Григорія Хомишина. Вони діяли у структурі єпархіальних товариств допомоги та зосереджувалися на запобіганні дитячій смертності, наданні підтримки сиротам, вдовам духовенства та жертвам війни, а також зміцненні зв'язків між парафіями. Окрім цього, новостворені фундації опікувалися покинутими дітьми як у Галичині, так і за її межами, утримуючи сиротинці в кожній єпархії.

Зокрема, у Львівській єпархії на той час функціонувало 18 притулків, серед яких і «Захист ім. митрополита Андрея Шептицького». У Перемишльській і Станіславській єпархіях діяло по 6 аналогічних установ, які забезпечували дітей необхідними умовами для проживання, навчання та виховання [29, с. 30].

При окремих монастирях УГКЦ почали функціонувати дитячі будинки, розвиток яких фінансово підтримувало благодійне товариство «Захист імені митрополита Андрея Шептицького», засноване 23 березня 1918 року при монастирі сестер-василіянок у Львові. Згідно зі статутом, головною метою товариства було надання притулку та виховання сиротам, які залишилися без батьківського піклування внаслідок смерті батьків або через занедбане виховання в родині. Серед засновників цієї опікунської організації були не лише представники духовенства (єпископи, священники), а й відомі світські діячі — зокрема, адвокати В. Охримович та С. Федак (голова Крайового товариства охорони дітей і опіки над молоддю у Львові), історик О. Барвінський, літературознавець К. Студинський та інші [10, с. 49].

Окрім релігійних громад, опікою над сиротами, інвалідами та знедоленими родинами займалися також такі організації, як «Українське крайове товариство охорони дітей і опіки над молоддю», «Український громадський комітет», «Український фонд військових вдів і сиріт» та інші. Їхні місцеві осередки тісно співпрацювали з чоловічими та жіночими чернечими згромадженнями, що діяли у відповідних регіонах.

Зокрема, опікунські організації підтримували активні зв'язки з орденами св. Василя Великого, св. Теодора Студита, Найсвятішого Ізбавителя, св. Йосифа, а також із сестрами Службницями Непорочної Діви Марії, сестрами Милосердя, сестрами Пресвятої Родини, сестрами Мироносицями. Чернечі об'єднання активно турбувалися про долю сиріт, що підтверджується численними зверненнями до митрополита з проханням надати фінансову підтримку для будівництва притулків і захистів для дітей.

З-поміж них, монахині василіанських монастирів зверталися до митрополита за матеріальною допомогою на будівництво будинків для бідних дітей у таких містах, як Кудринці (Станіславське воєводство), Львів, Бережани (Тернопільське воєводство), Болехів (Станіславське воєводство), Новосілки (Львівське воєводство), Перегінськ (Станіславське воєводство), Поморяни (Тернопільське воєводство) та Рогатин (Станіславське воєводство). Подібні

прохання надійшли і від монахинь студитського монастиря в Брюховичах (Львівське воєводство), Львові, Убині (Львівське воєводство), Якторові (Львівське воєводство), а також від Йосафаток в Мокротині (Львівське воєводство), Тернополі, Ясниськах (Львівське воєводство), Гошеві (Станіславське воєводство), Залукві та Долині (Станіславське воєводство) [29, с. 33].

Занедбанними та покинутими дітьми у Галичині займалися три єпархіальні Комітети опіки над воєнними сиротами. Кожен з них утримував кілька захистів у межах єпархії. Загалом у таких опікунських установах перебувало близько 2000 сиріт. Однак, за дослідженнями І. Мищишин, опіки, догляду, виховання потребувало ще понад 100000 дітей [31, с. 120]. Тому допомога з боку чернечих чинів УГКЦ в організації сиротинців, притулків для українських сиріт була дуже своєчасною.

Перші кроки у цій сфері в Галичині були зроблені ще у 90-х роках ХІХ століття. Зокрема, у 1892 році в селі Жужіль на Львівщині Згромадження сестер Служебниць Непорочної Діви Марії заснувало перший сиротинець, прихистивши невелику групу дітей-сиріт при місцевому монастирі.

У часи воєнного лихоліття праця монахинь УГКЦ над розбудовою та розвитком закладів опіки для сиріт набула значно більшого розмаху. Оскільки на фронтах гинуло багато людей, діти залишалися сиротами, потребували захисту, догляду, матеріального забезпечення, медичного нагляду. Силами чернечих громад була створена і функціонувала ціла мережа сиротинців (Додаток А). Вони охоплювали своїм впливом дітей віком від народження до 18 років.

28 червня 1917 року, за ініціативи громадського діяча В. Децикевича та священника Т. Войнаровського, Галицьке намісництво у Львові офіційно затвердило створення Українського крайового товариства охорони дітей і опіки над молоддю. Основною метою цієї організації було забезпечення належного догляду та виховання дітей і молоді, що потребували допомоги.

Діяльність Товариства охоплювала кілька ключових напрямків: популяризацію ідеї охорони дитинства та молодіжної опіки через друковані та

усні засоби комунікації; заснування та утримання спеціалізованих закладів, таких як сиротинці, бурси, дитячі садки, а також професійні школи для розвитку молоді. Окрім цього, організація займалася вивченням причин соціального занедбання дітей, налагоджувала співпрацю з центральною Віденською організацією з питань опіки над дітьми та іншими подібними установами.

Також товариство активно долучалося до підготовки петицій, які подавалися до законодавчих органів, державної та крайової влади з метою вдосконалення системи опіки. Представники організації брали участь у конференціях і конгресах, присвячених питанням дитячого захисту та молодіжного виховання.

Під опіку товариства приймалися діти віком від 2 до 14 років, які походили з малозабезпечених або соціально неблагополучних сімей, а також військові сироти греко-католицького обряду. У створених притулках вони отримували необхідний догляд, освіту та виховання в дусі моральних і духовних цінностей [29, с. 32].

У Львові були створені й інші організації, що займалися опікою: у грудні 1918 року утворився Український громадянський комітет, а у квітні 1920 року — Український фонд військових вдов і сиріт. Окрім них, діяли й світські благодійні об'єднання мирян. Основною метою таких організацій було збирання статистичних даних щодо наслідків повоєнного стану, полегшення долі українських полонених та інтернованих шляхом надання їм моральної, матеріальної та санітарної допомоги, а також сприяння культурно-національному відродженню молоді.

Найбільше в цій справі виділялося Згромадження сестер Службениць, яке створило широку мережу сиротинців по всій Галичині. Ці заклади забезпечували сиріт не лише житлом, але й повним доглядом та навчанням.

Також важливою була діяльність сиротинців під опікою інших релігійних організацій УГКЦ. Наприклад, сестер Милосердя Святого Вікентія, які з початку 1920-х років в Станіславові доглядали за покинутими немовлятами. До 1935 року під їхньою опікою перебувало 200 сиріт. Інші сектори цієї роботи активно вели і

сестри Мироносиці, які з 1910 року працювали в Станіславові, де до 1939 року 12 монахинь доглядали за 124 дітьми-сиротами. У 1924 році в Якторові був відкритий сиротинець сестер Студиток, в якому перебували 50 сиріт. В 1928 році у Брюховичах було організовано захист для немовлят віком від двох тижнів і дітей до шести років під керівництвом сестер цього згромадження [30, с. 74].

Детальний аналіз Шематизму Львівської архієпархії ГКЦ за 1930 рік розкриває різнобічну діяльність монаших згромаджень у сфері опіки та освіти. Зокрема, у Львові сестри Василянки утримували Монастир Непорочного Зачаття Пречистої Діви Марії на вулиці Зибликевича, де, окрім гімназії та трирічної фахової школи, діяв Інститут для учениць гімназії, семінарії та студенток філософії. Інший львівський Монастир святої Макрини на вулиці Потоцького опікувався Учительською дівочою семінарією, семикласною школою вправ, а також сиротинцем для дівчат та виховним інститутом. Важливо відзначити, що монастир в Якторові, що належав до студійського уставу, провадив захоронку та захист для дітей дошкільного віку, а в Уневі чотири сестри цього ж уставу також займалися опікою у захоронці. Ці приклади демонструють не лише надання притулку, але й прагнення забезпечити освітні потреби та всебічний розвиток дітей [50].

Шематизм Станіславівської єпархії ГКЦ за 1930 рік свідчить про широку мережу соціальної опіки, здійснюваної Згромадженням сестер Службниць Пречистої Діви Марії. Захоронки та захисти для дітей були відкриті у Городенці (два заклади), Коломії, Печеніжині, Снятині, Микуличині, Заліщиках, Бучачі, Самолусках, Ланівцях, Циганах, Більче Золоте, Борщеві (два заклади), Грабовці, Тисмениці, Королівці, Делятині, Гринівцях та Надвірній. Окрім опіки над дітьми, сестри Службниці також займалися освітньою діяльністю, утримуючи школу в Глубічку [49].

Подібна активність спостерігалася і в сусідній Перемишльській єпархії, де єпископ Йосафат Коциловський активно сприяв розвитку жіночого чернецтва. Сестри Василянки займалися виховною та навчальною роботою в дитячих захоронках і утримували гімназії для дівчаток. Також важливу роль відігравало

Згромадження Сестер Службниць, яке опікувалося дитячими захоронками [21, с. 318].

Відкриття дитячих закладів в Польщі вимагало значних зусиль та оформлення низки документів. Для цього необхідно було отримати дозвіл від шкільного уряду, який згідно з законодавством вимагав подачі кількох документів: рішення воєводства про санітарно-технічну придатність приміщення, річний бюджет, інвентарний список та список дидактичних засобів, свідоцтво про педагогічну освіту вихователя, документи про громадянство, свідоцтво про моральність та статут установи. Через такі вимоги для українського чернецтва багато дитячих установ не отримували статусу виховних закладів, а вважалися лише гуманітарними інституціями, що надавали моральну та матеріальну допомогу дітям. Вік дітей в таких закладах обмежувався лише мінімумом — 3 роки, і діти могли бути різної статі. За державними правилами, одна вихователька могла доглядати не більше ніж 40 дітей, але через матеріальну кризу в деяких захоронках, під опікою чернечих організацій перебувала навіть більша кількість дітей.

Оскільки захоронки, які перебували під опікою монастирів, не були визнані державними освітньо-виховними установами, митрополичий ординаріат зобов'язав духовенство відвідувати ці заклади не рідше ніж раз на тиждень для перевірки їх діяльності. В розпорядженні також підкреслювалося важливе питання кваліфікації персоналу дошкільних установ. Згідно з цим документом, такі заклади мали вважатися виключно церковними інституціями, і контроль за їх роботою міг здійснюватися державними органами лише за погодженням з митрополичим ординаріатом та за участю його представників.

Незважаючи на фінансові труднощі та перепони з боку державної влади, за даними церковних шематизмів 1924–1939 років, динаміка розвитку сирітських закладів під опікою Чину сестер Службниць відображено в додатку В.

Під опікою інших чернечих згромаджень (сс. Посафаток. сс. Василянок. сс. Милосердя, сс. Студиток, сс. Пресвятої Родини) у Львівській, Перемишльській та Станіславівській єпархіях станом на 1937-1938 рр.

перебувало 42 захоронки, в яких утримувалося понад 800 дітей-сиріт. Майже в половині цих захоронок перебувало від 30 до 80 дітей, а в решта - до 30 вихованців [20, с. 144].

Із чоловічих чернечих чинів отці-студити опікувалися захоронкою в Уневі, де утримувалося 40 сиріт-хлопчиків, та у Львові, де перебувало 24 хлопчики [20, с. 144].

Представлені в додатку дані свідчать про те, що на 1939 рік кількість сиротинців майже подвоїлася порівняно з 1925 роком, хоча число вихованців зросло лише на 321 особу. Це збільшення відбулося в період з 1930 по 1939 рік і, ймовірно, зумовлене кількома факторами. Зокрема, до сиротинців потрапили діти, що втратили батьків, або з родин, які опинилися в складному фінансовому становищі, зокрема багатодітні сім'ї, які не могли забезпечити дітей необхідними умовами для життя. Щодо зростання кількості самих сиротинців, це свідчить не лише про значну меценатську підтримку з боку Греко-католицької церкви, але й про зусилля створити для дітей-сиріт належні умови для проживання і виховання. Це також підтверджується збільшенням числа монахинь-виховниць у сиротинцях [20, с. 143–144]. Опікунські заклади під опікою інших чернечих жіночих об'єднань розподілялися як наведено у додатку Г.

Попри підписання конкордату з польським урядом у 1925 році, який формально надавав Греко-католицькій церкві рівні права з Римо-католицькою церквою та передбачав соціальні гарантії для її духовенства, реальна матеріальна підтримка була дуже обмеженою. Зазначених коштів було недостатньо навіть для забезпечення соціального захисту вдов і сиріт, що залишилися після священників. Тому основний фінансовий тягар щодо забезпечення гідного рівня життя для вдов священників і їхніх дітей взяла на себе ГКЦ, створюючи й підтримуючи відповідні благодійні фонди.

Незважаючи на велику кількість благодійних дитячих установ, вони не змогли охопити всіх дітей, які потребували допомоги. За оцінками, близько 10 тисяч сиріт залишились поза межами притулків [29, с. 40]. Крім того, необхідність у матеріальній підтримці була у дітей, сім'ї яких переживали

серйозні фінансові труднощі. Частково ці питання вирішували церковні братства, зокрема Братство святого Миколая у Перемишлі, яке утримувало початкову школу і сиротинець під опікою сестер Службниць, а також надавало допомогу бідним учням.

Греко-католицька церква також прагнула залучити українські товариства до соціальної опіки. 17 березня 1933 р. було створено крайову організацію – Українську раду суспільної опіки (УРСО). До її складу увійшли представники від Львівського, Станіславського і Перемишльського єпископських ординаріатів, від Головних управ «Рідної школи», «Просвіти», Крайового товариства охорони дітей та опіки над молоддю, «Української захорони», Товариства вакаційних осель, Товариства прихильників освіти, батьківських комітетів Української державної гімназії у Львові, філії Української державної гімназії й Дівочої гуманітарної гімназії «Рідної школи», школи імені Маркіяна Шашкевича, Союзу українок, Українського гігієнічного товариства, Українського лікарського товариства та Українського спортивного союзу. Головою УРСО було обрано М. Панчишина, а його заступником – В. Лициняка [7, с. 270].

У 1939 р. митрополичий ординаріат видав “Розпорядок про захоронки й дитячі садки”, в якому зверталася гостра потреба їх поширення на території Галичини: “Доки нема в громаді окремого будинку й саду для ведення цих інституцій, треба старатися, щоб садок був ведений коло церкви, чи в городі якогось господаря, а захоронка в будинку читальні або Народного дому, або кооперативи” [29, с. 40].

Таким чином, у міжвоєнний період, в умовах недостатньої державної підтримки, монаші згромадження Української Греко-Католицької Церкви стали ключовою силою у забезпеченні соціального захисту дітей-сиріт. Завдяки їхній самовідданій праці, мережі опікунських закладів та всебічному вихованню тисячі дітей, позбавлених батьківської опіки, отримали не лише притулок та матеріальну допомогу, але й можливість для навчання, розвитку та збереження національної ідентичності.

РОЗДІЛ II. ДОБРОЧИННА ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ В ГАЛУЗІ ОСВІТИ

2.1. Створення шкіл для дітей сиріт при монастирях УГКЦ

У період воєнних випробувань та післявоєнних років благодійна діяльність духовенства Греко-Католицької Церкви (ГКЦ) була багатогранною. Значні фінансові та матеріальні внески були надані єпархами, священниками, чернецтвом та релігійними громадами на підтримку українського шкільництва. Це здійснювалося через індивідуальні добровільні пожертви, встановлення стипендій на ім'я благодійників, колективні збори в деканатах та єпархіях, організацію культурно-релігійних заходів для збору коштів, а також продаж релігійно-духовної продукції.

Щорічно значні кошти та матеріали (наприклад, ліс для будівництва та дрова для опалення) виділяли Центральна адміністрація столових маєтків митрополії, єпископські ординаріати та різноманітні фонди, серед яких був фонд «Захист імені митрополита Андрея Шептицького». Наприклад, священник І. Гриник активно підтримував бурсу ремісничої школи, засновану ним у Перемишлі в 1935 році [20, с. 140].

У 1930-х роках митрополит регулярно надавав фінансову підтримку різним організаціям, таким як Союз промислової молоді в Кракові, Українська гімназія в Ржевицях (поблизу Праги), Українська студентська громада у Варшаві, Управа Центрального союзу українського студентства в Празі, Гурток українських студентів у Вільнюсі, Управа бурси імені С. Петлюри в Перемишлі для дітей-емігрантів, а також Комітет допомоги українським студентам у Бельгії [20, с. 140–141].

Упродовж 1932–1936 років на потреби «Рідної школи» було зібрано майже 360 тисяч злотих, серед яких 10 тисяч становила особиста жертва митрополита Андрея Шептицького [7, с. 244].

Деякі релігійні товариства також зробили свій внесок у благодійну діяльність на підтримку «Рідної школи». Наприклад, кооператив «Священнича поміч» за власні кошти видав для початкових шкіл «Малий катехизм» та «Коротку біблійну історію Старого і Нового Завіту». Жіноче Марійське

товариство у Львові організувало дитячу бібліотеку «Наш приятель» для молодших учнів. Саме ця література використовувалася для формування дитячих бібліотек у парафіях на вимогу митрополичого ординаріату. Ці дані свідчать не тільки про збільшення підтримки з боку віруючих, але й про усвідомлення важливості розвитку та збереження українського шкільництва.

Доброчинна діяльність ГКЦ виявлялася також у наданні стипендій малозабезпеченим талановитим дітям для здобуття освіти в державних та приватних навчальних закладах. Наприклад, у 1937–1938 рр. на стипендіях від митрополита утримувалися 22 вихованки дівочих гімназій, на кожну з яких виділялося щомісяця по 52 злотих. У 1938 р. Загальна сума допомоги стипендіатам становила 15 750 злотих [7, с. 245].

Багато доброчинців було серед рядового духовенства. Одним з таких був о.Й.Застирець, який ініціював організацію збору коштів для будівництва школи імені Т.Шевченка. З благословення священника, громада віруючих при церкві Непорочно Зачатої Пресвятої Діви Марії у Львові зібрала більше 1,5 тисяч доларів для цієї мети. Отець Застирець безпосередньо долучився до зведення будівлі, працюючи на будівництві протягом п'яти місяців, іноді виконуючи обов'язки робітника.

В 1933 р. у Стрії було створено повітовий комітет праці, який очолив о. Й. Савицький. З його ініціативи у вересні 1934 р. була заснована професійна сільськогосподарська школа для молоді, яка готувала «добрих господарів» та «борців за віру» [7, с. 246].

Доброчинну діяльність також активно проводили Крайовий комітет допомоги українському студентству імені П.Цимбалістого у Львові та Марійські студентські дружини. Їхні члени організовували різні заходи для збору коштів, які направлялися на підтримку найбідніших студенток. Наприклад, у 1937 році за кошти Добродійної секції Марійського товариства була надана допомога 15 учням, для яких було виділено 735 злотих. Товариство покривало витрати на навчання двох учениць у гімназії та фаховій школі сестер-василіянок, одного

студента фармації, двох студентів університету і двох студентів Музичного інституту.

Греко-католицьке духовенство активно підтримувало зв'язки з молоддю, яка після завершення середніх шкіл продовжувала навчання в університетах. Зокрема, 1 жовтня 1937 р. з ініціативи і при підтримці митрополита у Львові було відкрито Християнський інтернат для української учнівської молоді. В середньому в закладі проживало 40–60 хлопців віком 14–22 років. Молодь, яка перебувала тут, отримувала знання з різних галузей, а саме: швацтва, кравецтва, радіотехніки, монтажно́ї та перукарської справи. Християнські й національні принципи були пріоритетними засадами діяльності такої установи. Заснування такого закладу дало змогу принаймні частині українського студентства здобувати освіту в умовах матеріальної забезпеченості, у здоровій, пронизаній християнськими ідеалами, глибоко духовній атмосфері [7, с. 248-249].

Таким чином, благодійна діяльність ГКЦ, спрямована на підтримку українського шкільництва та великої частини української шкільної і студентської молоді, мала не лише важливе християнське значення, що відповідало цінностям Церкви, але й виступала важливим політичним кроком у боротьбі з процесом колонізації українців. Саме тому польська влада часто забороняла добровільні пожертви, вважаючи їх такими, що "загрожують державній безпеці", оскільки ці кошти допомагали українській молоді отримувати освіту.

Важливу роль у розвитку національного шкільництва зіграло те, що багато греко-католицьких священиків, а також митрополит А. Шептицький, були меценатами як для створення та розвитку навчальних закладів, так і для підтримки обдарованих учнів і студентів. Вони надавали фінансову допомогу для здобуття освіти, що було притаманне їм не лише з огляду на християнські моральні принципи, які вони пропагували, а й з позицій національної політики, яку ГКЦ активно підтримувала і захищала з часу свого утворення.

На початку XX століття в Галичині значно зросла кількість закладів опіки, які діяли під керівництвом чернечого Згромадження сестер Служебниць. З часом

допомога дітям-сиротам набула більш системного характеру. Завдяки фінансовій підтримці митрополита Андрея Шептицького почали з'являтися сирітські притулки, які перебували під опікою інших чернечих згромаджень УГКЦ, зокрема сестер Студиток, сестер Пресвятої Родини та сестер Йосифіток. Вони не лише надавали дітям прихисток, їжу та одяг, а й забезпечували їх освітою та вихованням. Хоча такі заклади не могли повністю замінити батьківського тепла, монахині прагнули створити сімейну атмосферу та забезпечити духовну підтримку вихованців.

Вихованці сиротинців навчалися відповідно до свого віку в початкових школах, семінаріях чи інших навчальних закладах спеціалізованого напрямку. Наприклад, 32 з 40 дітей у сиротинці сестер Милосердя в Станіславові були учнями середніх шкіл, а решта не досягли шкільного віку. Деякі вихованці сестер Служебниць також навчалися в учительській семінарії.

Основною метою існування сиротинців було не лише забезпечення дітей до 18 років, а й їхній розвиток, навчання, виховання та духовна опіка. Кожен сирітський заклад, під керівництвом греко-католицького чернецтва, мав розроблений план навчально-виховної роботи, в якому визначалися завдання різних напрямків виховання. Для дітей шкільного віку організовували додаткові заняття, допомогу в виконанні домашніх завдань, а також пропонували матеріали, що поглиблювали їхні знання з різних дисциплін. Для дошкільнят заняття проводили у формі гри, де вони знайомилися з навколишнім світом, вивчали основи математики, а також проходили вправи на розвиток мови, пам'яті, логічного та образного мислення.

Особлива увага приділялася морально-релігійному вихованню. У кожному сиротинці були каплички, де діти молилися щоранку та ввечері, щонеділі відвідували богослужіння, а також вивчали катехизм. Як зазначав культурно-освітній діяч С. Конрад, “релігійно-моральне виховання, як найважливіша і необхідна основа кожного доброго виховання, має співпрацювати з інтелектуальним розвитком молодого покоління” [30, с. 76].

Вихователі регулярно організовували з дітьми бесіди на морально-етичні теми, під час яких дітям пропонували розв'язувати різні проблемні ситуації, шукати правильні рішення та пояснювати свої вибори. Така робота мала важливе значення, оскільки соціальний статус цих дітей вимагав від педагогів особливої тактовності та коректності в допомозі їм зрозуміти своє становище і уникнути серйозних психологічних травм. Монахині прагнули виховувати своїх вихованців у християнському дусі, спираючись на Божі Заповіді як основоположний принцип життя.

Для всебічного розвитку дітей у кожному закладі такого типу організовували бібліотеки та читальні. Діти могли брати книжки до своїх кімнат. В періодичних інтервалах у читальнях проводилися дискусії та обговорення прочитаних творів. Багато таких установ також підписувалися на періодичні видання. Так, у сиротинці сестер Василіянок у Львові серед молоді користувалися популярністю журнали "Наш приятель", "Світ дитини", "Неділя", "Наша Хата", "Нова зоря".

Важливо відзначити, що Єпископ Й. Коциловський активно сприяв розвитку на території Перемишльської єпархії жіночого чернецтва. Досить плідною була діяльність Сестер Васильянок, які проводили виховну та навчальну роботу в дитячих захоронках, семінаріях, на семінарійних курсах тощо. Єпископ Йосафат Коциловський був покровителем Чину Сестер Васильянок, які мали дві великі гімназії для дівчаток у Дрогобичі й Яворові. Чимало з них (сестер Васильянок) вели окремі навчальні предмети у семінарії. Підтвердженням того, що Чин Сестер Василіянок окрім всього іншого виконував виховну функцію можна знайти на сторінках газети «Нова Зоря» [21, с. 318].

Також у сиротинці сестер Василіянок діти-сироти були забезпечені всім необхідним і, що найважливіше, мали можливість здобувати освіту. Вони відвідували школу та учительську семінарію або гімназію, що функціонували при монастирі. Крім того, їм можна було навчатися у промисловій, торгівельній та вищих школах Львова. Деякі з них набували навичок шиття та моделювання одягу. Софія Довбецька-Горчинська, яка після смерті матері дворічною

дитиною потрапила до сиротинця, згадує роки свого перебування там як найкращі у житті і розповідає, що вихованці вивчали релігію, готували вистави, співали пісні [24, с. 112].

У 1917 році, за порадою комісара жіночих василіанських монастирів о. Павла Демчука, сестер Віру Слободян та Соломію Цьорох направили на навчання до Берліна для ознайомлення з останніми досягненнями в галузі педагогіки. Організацією навчання займалося католицьке товариство «Карітас». Під час візитів до берлінських зразкових закладів, черниці мали змогу познайомитися з методами виховання сиріт та ефективними формами організації навчального процесу, що супроводжувалися високим рівнем технічного забезпечення. Особливістю організації навчання в Німеччині було створення так званих «родинних груп», що включали 24–25 дітей різного віку. Сестри привезли з Берліна численні новинки педагогічної літератури та намагалися застосувати набуті знання у роботі з українськими сирітськими установами, які діяли при монастирях.

За словами В. Лициняка, основним завданням закладу було забезпечення догляду за дітьми до 14 років. Однак, після цього їх не можна було просто виключити, оскільки це означало б залишити їх на вулиці. Тому було ухвалене рішення виховувати їх до завершення середньої школи. Незважаючи на складні умови того часу, були створені всі необхідні умови для належного виховання та навчання дітей. Як зазначає Ю. Шкрумеляк, "заклади цілком відповідали вимогам школи: лавки, таблиці, навчальні матеріали. Одного разу ми застали вчительку, яка гралася зі своїми учнями. Спочатку діти відчували хвилювання при появі 'гостей', але незабаром стали сміливішими, а на заохочення настоятельки, яка вміло спілкувалася з ними, почали колядувати та вступили в розмову". Далі автор описує приміщення на другому поверсі, де діти жили окремо: хлопці і дівчата. Він відзначає чистоту, порядок та затишок, віддаючи належну подяку сестрам-василіанкам за їх турботу про сиріт. "Діти прокидаються о 6 ранку, снідають о 7 годині, отримують друге снідання, після навчання обідають, на підвечірок отримують хліб, о 7 вечора вечеряють і

лягають спати о 9. Сестри піклуються про дітей навіть вночі. Старшим ученицям дозволяється мати світло вночі. Всі роботи по догляду за дітьми та господарству виконують самі сестри, серед яких є справжні майстри у різних ремеслах. Наприклад, одна з сестер виготовляє чисті бляшані чашки з простих консервних банок." [24, с. 115].

Засобами естетичного виховання для дітей були різноманітні твори мистецтва. Щомісяця вихованці відвідували музеї, театри, концерти та виставки народних майстрів. Крім того, діти мали можливість проявити свої творчі здібності. У сиротинцях організовували хори, оркестри та аматорські драматичні колективи. Наприклад, у сиротинці сестер Милосердя в Рогатині з 25 дітей 10 були учасниками оркестру, а хор складався з 20 осіб. Фізичне виховання, яке є важливою складовою здоров'я, також займало важливе місце у навчальних програмах. Регулярно проводилася ранкова гімнастика, піші прогулянки та походи.

Ініціатива створення сиротинців належала не тільки жіночим монашим громадам. З 1919 року при монастирі отців Студитів в Уневі функціонував заклад для хлопців. У пресі того часу робота сиротинця була описана як "Ціль захисту – це дати християнське виховання молодому поколінню, теоретичну підготовку і запевнити йому буття". Протягом 15 років понад 170 сиріт отримали притулок у цьому закладі. При монастирі також була семирічна школа, після закінчення якої учні здавали іспити до гімназій або здобували фахову освіту. Вихователі акцентували увагу на розвитку самостійності у хлопців, навчаючи їх самообслуговуванню: "...живуть по-пластовому, самі собі варять, стелять, удержують порядок" [30, с. 79].

Таким чином, шкільна освіта в сиротинцях під проводом чернечих чинів УГКЦ у Галичині, особливо у час воєн, відіграла надзвичайно важливу роль. Вона не лише надавала дітям-сиротам необхідні знання та навички, але й сприяла їхньому всебічному розвитку, вихованню в національному та християнському дусі, готуючи до самостійного життя.

2.2. Участь греко-католицького духовенства в навчанні в школах основ релігії

ГКЦ активно використала можливість викладати основи християнської релігії серед українських учнів. Навчання релігії мали здійснювати священики конфесій, представники якої відвідували цей навчальний заклад. Зазвичай, польська влада керувалася результатами плебісциту, але досить часто урядові приписи порушувалися, що приводило до численних скарг і суперечок. Катехити отримували довідку з єпископського ординаріату про наявність кваліфікації для ведення таких занять, на підставі якої шкільна кураторія ухвалювала своє рішення (позитивне чи негативне) при його призначенні на посаду. Катехитами могли бути греко-католицькі священики будь-якого віку, фізично здатні регулярно проводити заняття з дітьми. Інколи священики просили звільнити їх від виконання цих обов'язків (здебільшого у зв'язку з поганим станом здоров'я).

Методика викладання релігії у школах ґрунтувалася на традиційних підходах катехизації, які передбачали не лише вивчення релігійних догматів, а й моральне виховання. Основними підручниками для викладання релігії були «Катехизм», «Біблія» та молитовники, затверджені митрополічною курією. Значний вплив на навчальний процес мали послання митрополита Андрея Шептицького, в яких він наголошував на важливості духовного виховання молоді. У своєму Посланні до педагогів видатний Митрополит підкреслював, що християнська наука має пронизувати весь навчальний процес у справі виховання молоді. Він писав: «Катехит (вчитель основ християнської віри та моралі) мусить, очевидно, знати всі приписи катехитики й методики та пристосовувати їх до життя. Без того він не буде усе наражений на багато помилок. Але крім того мусить вложити у катехизм цілу свою душу і своє серце» [17, с. 64–65].

Навчальна програма передбачала такі основні розділи:

— Основи християнської віри: вивчення Символу віри, десяти заповідей, семи таїнств;

- Святе Письмо: ознайомлення з біблійними історіями, аналіз окремих фрагментів Євангелія;
- Літургія та церковні обряди: пояснення структури богослужінь, ознайомлення з церковними святами та традиціями;
- Християнська етика: моральні принципи, доброчесність, ставлення до ближнього.

Викладання здійснювалося через такі методи:

1. Катехизація – запитально-відповідний метод, за допомогою якого діти запам'ятовували основи віри;
2. Біблійні розповіді – аналіз біблійних текстів із прикладами з повсякденного життя;
3. Молитовні практики – спільні молитви, вивчення текстів богослужбових піснеспівів;
4. Практичне застосування – залучення дітей до церковних заходів, святкових богослужінь.

Особливе значення надавалося поєднанню теоретичних знань із практичним досвідом релігійного життя. Учні брали участь у літургіях, вчилися церковного співу, організовували релігійні театралізовані вистави та благодійні акції. Окрему роль відігравали недільні школи, які дозволяли поглиблено вивчати релігію поза межами загальної шкільної програми.

Крім того, у викладанні релігії активно використовувалися ілюстративні матеріали – ікони, релігійні картини, тексти молитов, що допомагало учням краще засвоювати матеріал. Важливою частиною навчального процесу було залучення священників до індивідуальної роботи з учнями, особливо з тими, хто готувався до першого Святого Причастя.

Значну роль у формуванні змісту релігійної освіти відіграв митрополит Андрей Шептицький, який особисто опікувався питанням підготовки вчителів релігії, виданням навчальних матеріалів та підтримкою церковних освітніх ініціатив.

На катехизацію в початкових і середніх школах відводилося від 2 год. на тиждень, які включалися в шкільний навчальний план. Необхідно зазначити, що уроки релігії одночасно велися для дітей греко-католицького, римо-католицького та іудейського віросповідань призначені своїми церковними урядами. Оскільки школи були не в кожному селі, катехитам доводилося доїжджати, що також створювало певні труднощі. Але там, де влада, громада і священник доходили згоди, проблем з навчанням основ релігії не виникало. Але були й школи, в яких були труднощі з уроками релігії. Так, у листі Перемишльської єпархії до парафіяльного духовенства Ліського повіту повідомлялося, що на її засіданні 17 жовтня 1932 р. нарешті вдалося врегулювати деякі питання та дійти порозуміння в справах катехизації греко-католицького обряду в школах повіту [22].

Діти мали вітатися зі священником, учителем у школі та за її межами тільки рідною мовою: «Слава Ісусу Христу», «Христос Воскрес» і т.д. Митрополичий ординаріят звертав увагу всіх катехитів на необхідність виконувати розпорядження шкільних властей щодо складання планів лекційних курсів на цілий рік задля їх узгодження з загально шкільними планами. За основу брати програми, затверджені єпархіями у 1924 р.. Далі повідомлялася, що в поточному навчальному році кураторія Львівського шкільного округу виділила на цілий повіт тільки 360 платних годин на вивчення всіх релігій, у тому числі іудаїзму – 14 год. Греко-католицького та римо-католицького обряду – 346 год. Усі ці години розподілено між усіма 76 школами повіту і тільки ця кількість входить до офіційного розподілу годин на підставі організаційного ступеня школи: в однокласних – 2 год., двокласних – 4 і т.д. [22].

Проблема християнства як одного з головних чинників у вихованні учнівської молоді знайшла подальший теоретичний розвиток у працях відомих галицьких педагогів Г. Врецьони, І. Ільницького та інших. На їх думку, дитина у школі повинна не тільки механічно засвоювати Святе Письмо, але й «свідомо пізнавати цю моральну науку, в серці зберегти, зрозуміти і керуватися в повсякденному житті».

Серед представників духовенства, необхідно відзначити працю професора богословського факультету Львівського університету І. Бартошевського, адже це фактично була перша на українській мові праця з основ педагогіки в Галичині. У ній автор дав детальний аналіз існуючих виховних систем у країнах Західної Європи і зробив висновок, що жодна з них не придатна для української дитини. Пояснював це тим, що в Україні церква й народ перебували у тісному взаємозв'язку, а існуючі виховні системи в Європі були недостатньо просякнуті християнським духом. Його концепція зводилась до таких головних принципів:

- 1) виховання на засадах християнської моралі;
- 2) виховання на історичних та культурних традиціях українського народу;
- 3) фізичне виховання;
- 4) виховання на любові до Бога й ближнього;
- 5) тісна співпраця сім'ї, школи, церкви й громадськості.

У період функціонування УНР та ЗУНР питання релігії як виховного фактору також привертало значну увагу педагогів і представників міністерств освіти, які розробляли концепції нової школи. Зокрема, в уряді гетьмана П.Скоропадського міністр освіти М. Василенко був активним прихильником тісної співпраці між церквою та школою. Референт освіти уряду ЗУНР С. Сірополко на сторінках урядового видання «Республіка» опублікував серію статей під назвою «Завдання нової школи», де, серед інших важливих питань, піднімав також роль релігії як важливого виховного та пізнавального елемента.

Представники Греко-Католицької Церкви вважали, що ідеальною може бути лише та організація, яка орієнтована на виховання у молодій людини «духу, свободи та любові». Виховання «духу» (тобто національної свідомості) повинно базуватися на любові до рідної землі, свого народу та постійному прагненні до знань. Однак стати духовно свідомою людиною може лише тоді, коли вона досягне законів віри та християнської моралі. Через «гартування тіла та розуму» на основі християнських принципів і застосування цих цінностей у щоденному житті, людина може досягти духовної свободи. Оскільки основними заповідями християнської моралі є любов до Бога та ближнього, то, за переконанням

богословів, ця любов проявляється тоді, коли «на першому місці будуть не матеріальні, а духовні цінності, не буде поділу на роди, бідних і багатих, добрих і поганих».

У Галичині ОУН значно посилила свою діяльність, і на початку 1930 року організація закликала українців до проведення саботажних антипольських акцій. Особливу увагу націоналісти звертали на учнівську молодь, закликаючи її бойкотувати польські школи, вчителів і підручники. У відповідь на ці дії польський уряд застосував репресії. Зокрема, 30 вересня 1930 р. була заборонена діяльність «Пласту» за звинуваченням у причетності частини старших пластунів до членства в ОУН, що стало відчутним ударом, оскільки саме це Товариство вирізнялося найбільшою структурованістю та дієвістю в організаційному й освітньо-виховному аспектах. Крім цього, уряд змусив батьків учнів-українців відшкодувати вартість знищеного ними під час бойкотів шкільного майна, закрив значну кількість українських шкіл, а найбільш активних учасників акції наказав арештовувати [7, с. 278].

Перемишльський єпископ Й. Коциловський звертався до катехитів з проханням організувати платні заняття таким чином, щоб вони не заважали іншим урокам, але водночас дозволяли продовжувати вивчення релігії за межами офіційно затвердженого часу. Окрім цього, священикам нагадували про важливість виконання своїх обов'язків, оскільки, за інформацією шкільного інспектора, деякі священики з різних причин не відвідували уроки, через що деякі години залишалися незаповненими, зокрема в двокласних школах. Деканів зобов'язали ознайомити усіх парафіяльних священиків з вимогами обіжника на наступному деканатському соборі та надіслати точні дані про кількість платних годин для подальших кроків єпископської влади щодо їх збільшення. Рік раніше єпископія розіслала «квостіокар» (опитувальник) усім парохам, у яких не було шкіл. Перелік питань в цьому опитувальнику свідчив про те, наскільки глибоко було вивчено ситуацію в Перемишльській єпархії та які заходи планувалося вжити для покращення катехизації.

Польська влада ретельно контролювала напрямок та зміст катехизації, яку проводили греко-католицькі священники. Зокрема, акцент робився не стільки на духовних якостях чи дисципліні викладачів, скільки на їхній політичній лояльності до режиму. У разі виявлення політичної нелояльності священника до влади, його усували від викладання в школах. Окрім участі в освітньому процесі в державних навчальних закладах, клір Греко-Католицької Церкви також активно організовував власні навчальні установи різного типу (гімназії, ремісничі школи, притулки, захоронки) для української молоді. Особливо важливими були навчальні заклади для дівчат, які були засновані черницями ЧСВВ, зокрема гімназії, інститути, ліцеї та фахові школи. У Львові, Станіславі, Яворові та Перемишлі були створені гімназії загальноосвітнього типу, що мало велике значення для розвитку української жіночої освіти, оскільки в той період не існувало державних українських жіночих шкіл у Галичині [22].

Для забезпечення духовенству можливості контролю та корекції навчально-виховного процесу в монастирських школах, у 1935 році митрополичий ординаріат створив шкільну раду. До обов'язків цієї ради входило розроблення виховних та навчальних планів, підбір відповідних підручників, перевірка педагогічного персоналу та організація іспитів. У складі ради були як духовні, так і світські особи. Таким чином, педагогічний досвід Церкви сприяв формуванню власної національної освітньої системи.

У школах першого та другого класів викладався катехизм християнсько-католицької релігії за підручниками у формі запитань і відповідей, що допомагало учням засвоювати основи етики та моралі. Третій клас вивчав підручник Л. Лужницького «Літургіка», а четвертий – Біблію Старого і Нового Завітів. У старших класах учні вивчали християнсько-католицьку етику, потім догматику та апологетику, а завершували курс релігії історією української Церкви [8, с. 40].

Греко-католицьке духовенство відігравало важливу роль не лише у викладанні основ релігії, а й у співпраці з педагогічними колективами та батьками учнів. Взаємодія між священниками, вчителями та батьками була

спрямована на формування моральних цінностей молодого покоління, підтримку навчального процесу та розв'язання проблем, пов'язаних із вихованням учнів.

Священники брали участь у педагогічних радах, де разом із вчителями обговорювали питання методики викладання релігійних дисциплін, адаптації навчального матеріалу до вікових особливостей дітей та інтеграції духовних принципів у загальноосвітній процес. Особлива увага приділялася:

- Спільній розробці навчальних планів та матеріалів для уроків релігії;
- Організації тематичних заходів, таких як релігійні свята, катехитичні бесіди, екскурсії до церков і монастирів;
- Впровадженню етичних норм і християнських цінностей у загальний процес виховання.

У багатьох школах діяли спеціальні релігійні гуртки, організовані спільно духовенством та батьками, де діти могли додатково вивчати Святе Письмо, брати участь у релігійних дискусіях та волонтерських ініціативах.

Греко-католицькі священники брали участь у підготовці вчителів, які викладали релігію в навчальних закладах. У Львівській богословській академії та духовних семінаріях проводилися спеціальні курси для педагогів, що допомагало їм глибше розуміти методику викладання християнських дисциплін. Окремі священники, зокрема митрополит Андрей Шептицький, активно сприяли створенню навчальних матеріалів для шкіл та підготовці кваліфікованих катехитів.

Хоча співпраця між духовенством і освітніми структурами була в цілому успішною, існували певні труднощі. У 1920-х–1930-х роках польська влада проводила політику, спрямовану на обмеження впливу греко-католицької церкви на освіту, що ускладнювало роботу священників. У деяких випадках польська адміністрація намагалася замінити релігійні предмети на уроки морального виховання, які не мали чітко визначеного християнського змісту. Однак греко-католицьке духовенство знаходило шляхи підтримки зв'язку з учнями та їхніми родинами, використовуючи альтернативні форми релігійного навчання, як от недільні школи і приватні уроки.

Не менш важливо зазначити, що в міжвоєнний період Галичина була частиною Другой Речі Посполитої, що значною мірою впливало на правове регулювання діяльності греко-католицької церкви в освітній сфері. Польська влада визнавала релігійну освіту як складову загального навчального процесу, однак намагалася обмежити вплив греко-католицького духовенства на шкільні програми, особливо в державних закладах.

Законодавство Польщі 1920–1930-х років передбачало обов'язкове викладання релігійних предметів у школах, що відповідало звичаям того часу, а також державний контроль над навчальними програмами. Це ускладнювало впровадження україноцентричних аспектів у релігійне навчання. Окрім того, існували обмеження для греко-католицьких навчальних закладів у порівнянні з римсько-католицькими школами, а також регулювання участі духовенства в освіті через адміністративні рішення на рівні воєводських органів.

Греко-католицька церква активно підтримувала приватні навчальні заклади, де релігійна освіта була основною складовою. Школи при монастирях, де навчання здійснювалося за церковними традиціями, мали важливе значення. Окрім того, проводилися катехитичні курси для вчителів релігії, які готували педагогів для шкіл, а також фінансова підтримка студентів-богословів, які після навчання ставали викладачами основ релігії.

Державний контроль над освітою виявлявся у вигляді обов'язкового затвердження навчальних програм Міністерством релігійних визнань та народної освіти Польщі. Також уряди воєводств мали вплив на кадрову політику шкіл, зокрема зменшуючи кількість викладачів, пов'язаних з греко-католицькою церквою.

Однією з головних проблем стала політика "пацифікації" (1930), під час якої польська влада обмежувала діяльність українських організацій, включно з релігійними та освітніми установами. Це спричинило зменшення кількості уроків релігії в державних школах, закриття частини українських приватних шкіл, які мали тісні зв'язки з греко-католицькою церквою і обмеження на видання релігійної літератури українською мовою.

Підсумовуючи, слід наголосити, що Андрей Шептицький був ключовою фігурою у підтримці релігійної освіти в міжвоєнний період. Він фінансував видавництво підручників для вивчення релігії, засновував школи та підтримував греко-католицьких священників у їхній освітній діяльності. Його пастирські послання містили заклики до збереження релігійного виховання молоді та протидії асиміляційним процесам, нав'язаним польською владою.

Варто окремо підкреслити внесок греко-католицького духовенства у сферу освіти. У загальноосвітніх школах священники ГКЦ проводили уроки релігії і таким чином прилучали молодь не лише до християнських моральних цінностей, а й виховували у національно-патріотичному дусі. Певною мірою стояли на заваді реалізації польським урядом політики полонізації шкільництва. Значну роль відіграло греко-католицьке духовенство і в питанні розвитку фахового шкільництва, відкриваючи та утримуючи власним коштом різного роду господарські, ремісничі та інших видів курси, школи, бурси тощо. У трьох єпархіях створено організаційну основу для церковного контролю над освітньою сферою, що мало на меті зміцнити позиції церкви в ній. Цим самим греко-католицьке духовенство прилучалося не лише до справи з виховання кваліфікованих національних кадрів, а й готувало їх до нелегкої справи з відродження української державності.

РОЗДІЛ III. МЕЦЕНАТСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УГКЦ

3.1. Митрополит Андрей Шептицький у збереженні української культури

Митрополит Андрей Шептицький був широко відомий серед української громади завдяки своїй меценатській діяльності та підтримці різноманітних культурних ініціатив. Його внесок у розвиток української культури привернув значну увагу дослідників, які, підкреслюючи його виняткову роль у національно-історичному контексті, називали його «духовним лідером українського народу», «будівничим нації» та «українським Мойсеєм» [9, с. 240]. Менш висвітленими залишаються ті ідейні та естетичні засади, що визначали його підходи до меценатства й культурної роботи. Розгляд цих аспектів дає змогу краще зрозуміти значення митрополита у збереженні української культури, зокрема в діяльності Національного музею та підтримці мистецьких ініціатив.

Шептицький якось зауважив: "Не у зовнішніх обставинах і не в політичній констеляції лежить розв'язка великих історичних завдань народу, а тільки у внутрішній силі його культури". Майже пів століття своєї діяльності він послідовно присвятив тому, щоб цю внутрішню силу української культури пробудити, зміцнити та спрямувати на благо народу [5, с. 7]. Його культурна місія охоплювала різні сфери: від заснування музеїв і підтримки художників до збереження історичної спадщини та формування національної свідомості через мистецтво.

Андрей Шептицький одним із перших оцінив високу естетичну цінність старовинного українського іконопису. У своїх спогадах про дитинство він пише: «Заки я навчився читати й писати, ще дитиною, коли я не здавав собі справи з почувань, я серцем відчував красу старої нашої ікони. Я був відай дуже малим хлопчиком, коли в нашій старенькій дерев'яній церкві в Прилбичах, стоячи перед іконостасом, відчув я ту незрозумілу емоцію, що її я нині назвав би артистичною... На мене звернений зір Христа Спасителя і святої його Матері, та якась містична темрява, в якій світили тільки свічки і їх відблиск на золотих тлах ікон, дим кадила, що підносився до неба разом

із звуками пісні, все те разом складалось на якесь враження, таке глибоке, яке ледве чи колись в житті пам'ятаю... Серце відчувало якусь таємну глибину, наче промінчик спливав на душу з-поза світу, наче з неба» [15, с. 325].

Андрей Шептицький успадкував від матері, графині Софії з Фредрів, тонке відчуття краси та художні здібності. Між ними існувала рідкісна духовна спорідненість. Разом вони подорожували мистецькими осередками Європи, відвідували виставки і музеї, вивчали історію мистецтва та обговорювали різні питання цієї галузі. Творчий дух матері мав великий вплив на його життя. Ще в юності він пробував себе в різьбярстві та живопису. У фондах Львівського національного музею зберігаються дві його роботи: «Пейзаж із корчмою» та олійний етюд «Бойко», який Митрополит подарував адміністратору маєтків митрополії Титу Войнаровському в 1906 році. В музеї Католицького університету в Римі є також ікона «За гріхи світу», створена його рукою.

Митрополит активно займався збереженням традиційного та розвитком сучасного сакрального мистецтва. Було прийнято рішення на найвищому рівні організувати конкурси на проектування будівництва та реконструкції храмів, а також на створення іконостасів. До цих процесів залучалися професійні архітектори, науковці та художники.

Андрей Шептицький підкреслював важливість мистецтва в культурному житті нації. У своїх статтях він стверджував, що мистецькі інституції сприяють збереженню національної ідентичності та сприяють розвитку національної культури. Одна з основних умов для існування мистецтва і культури, на думку митрополита, полягає в наявності в них «здорових і сильних моральних принципів». Він наполягав на необхідності пошуку національних шляхів духовного та естетичного розвитку, зокрема через звернення до фольклорних традицій, розвитку релігійного живопису, зокрема давнього українського іконопису та розпису церков. Водночас Шептицький закликав визнавати та поважати мистецтво як візантійського Сходу, так і католицького Заходу [29, с. 142–143].

Митрополит А. Шептицький, котрий мав не тільки глибоке розуміння своїх душпастирських завдань, але й розглядав церковне майно як надбання всієї української громади, вважав своїм обов'язком і місією служіння фінансову підтримку української культури та освіти.

Найповніше місце та роль української культури та її співвідносність зі світовими культурними процесами він висвітлив у листі до проф. Івана Огієнка від 12 червня 1935 р. Проф. Іван Огієнко листувався з митрополитом і загалом високо цінував його у розвиток української культури. Зокрема, він писав у листі до нього: «Своєю довгою невтомною працею Ви показали нам достойний зразок правдивого культурного мецената, що глибоко розуміє триєдиність віри-мови-культури» [11, с. 26]. Іван Огієнко став тією особою, яка надихнула митрополита написати свої погляди на українську культуру та її роль у світовій культурній спадщині. А. Шептицький назвав своє 9-сторінкове есе «З філософії культури» та повідомив професору Огієнку, що той може редагувати і опублікувати його в скороченому вигляді. Митрополит також зазначив, що, на жаль, не зміг витратити більше 1,5 годин на написання цього есе, тому вважає його незавершеним і недостатньо вдосконалим.

Відповідно до власного розуміння історії та філософії культури, митрополит Шептицький усе своє життя активно працював над розвитком модерної української культури. Його культурна діяльність, зокрема створення музею, виходила за межі обов'язків архієпископа, але була частиною його бачення єпископської місії. Створення Національного музею він вважав основою для культурного розвитку українського народу. Музей, створений із метою збереження та представлення пам'яток української культури, зібраних з різних регіонів України, став осередком, навколо якого об'єднувались провідні діячі нації, що в подальшому «стануть капіталом, з котрого довгі покоління будуть могли черпати, жити й діяти...» [3, с. 217].

Однією з головних заслуг А. Шептицького була підтримка українських митців. Допомогу від нього отримували не лише ті художники, які мали особистий контакт із митрополитом, а й ті, що надсилали свої роботи на

виставки, організовані в Національному музеї. Шептицький також сприяв розвитку української мистецької критики, що формувалась на основі цих виставок, завдяки чому художня свідомість українців могла зростати, спираючись на реальні твори мистецтва — різного рівня зрілості та стилістичного спрямування [23, с. 26].

Одним із перших художників, який активно долучився до співпраці з УГКЦ, був Михайло Бойчук, стипендіат Шептицького, який здобував знання про сакральне мистецтво в європейських мистецьких установах. Співпраця з Модестом Сосенком, відомим іконописцем і монументалістом, була надзвичайно плідною. Митрополит Шептицький також сприяв відкриттю можливості для Петра Івановича Холодного, талановитого художника і вченого, який став важливою постаттю в галицькому сакральному мистецтві. За фінансової підтримки Шептицького, освіту за кордоном здобули Антін Манастирський і Михайло Осінчук, які після повернення отримали замовлення від церков і фактично фінансувалися ними. Художники добре усвідомлювали, що їхній творчий успіх значною мірою був пов'язаний з постаттю митрополита Шептицького – мецената, знавця мистецтва та реформатора церковної культури [15, с. 326].

Точної кількості молодих художників, які отримували підтримку від митрополита, важко назвати, але серед них були такі імена, як О. Новаківський, Михайло Паращук, Микола Федюк, Дам'ян Горняткевич, Святослав Гординський та інші. Фінансова допомога митрополита, який щедро спонсорував навчання молодих українців у європейських вищих навчальних закладах, була неймовірно цінною та безцінною для їхнього розвитку.

Окремим напрямом його меценатської діяльності стала довготривала співпраця з художником Олексою Новаківським. Митрополит одразу зрозумів, що цей художник має великий потенціал, володіє сучасною мовою живопису та здатний порушувати важливі філософські й патріотичні теми. У 1913 році він запросив Новаківського до Львова, надав йому можливість працювати й проживати у купленій ним віллі біля підніжжя Святоюрської гори (тепер у цьому

будинку знаходиться музей Олекси Новаківського). З того часу митрополит постійно забезпечував матеріальну підтримку для творчої праці художника. Без сумніву, спілкування з такою значущою постаттю мало великий вплив на творчість Новаківського, визначивши її зміст на зрілих етапах його кар'єри [15, с. 326].

23 березня 1923 року О. Новаківський, за підтримки митрополита і продовжуючи традиції Вільної академії, відкрив у своїй майстерні Мистецьку школу. Від самого початку її діяльності постійним відвідувачем і меценатом був А. Шептицький [13, с. 91]. Протягом усього часу митрополит надавав їй фінансову підтримку і навіть сам викладав впродовж двох років курс історії світового мистецтва. У цій школі здобули професійну освіту багато молодих художників, які згодом стали важливими постаттями в мистецькому житті 20-30-х років минулого століття, а після війни — у вимушеній еміграції. Вони стали активними представниками української культури та національної гідності в різних куточках світу: у США (М. Мороз, С. Гординський, О. Козакевич, С. Луцик, М. Морачевська, А. Малюца та інші), у Польщі (Лев Гец), у Канаді (М. Левицький, І. Кейван), у Франції (С. Зарицька, К. Мазур), у Австралії (М. Кміт).

Естетичні переконання митрополита та його душпастирська діяльність сформували його особливе ставлення до іконопису. Він вважав, що іконопис є не лише найвищою формою української культури, а й тим, чим українці можуть збагатити світову культуру, продемонструвавши унікальність і значущість своєї спадщини. Це ставлення митрополита визначило політику Національного музею, який не лише зібрав колекцію ікон з Галичини, України, Росії та Візантії, але й започаткував програму збереження та реставрації іконописних творів.

Національний музей став осередком не тільки збирання давньоукраїнської іконописної спадщини, але й важливим варштатом модерного українського образотворчого мистецтва, що черпало натхнення з іконописної традиції. Власне, завдяки співпраці з Національним музеєм М. Сосенко, М. Бойчук і П. Холодний змогли розвинути оригінальний мистецький напрямок — неовізантинізм. М. Бойчук у стінах Національного музею створив школу

консервації та реставрації творів іконопису. Він також став засновником власної живописної школи/мистецької течії, що носила його ім'я. М. Мудрак влучно характеризує творчість М. Бойчука як синтезу візантійського мистецтва, раннього італійського Ренесансу та галицького іконопису 15-18 ст. Митрополит Шептицький із захопленням ставився до дорадянського періоду творчості Бойчука [11, с. 29].

За весь період існування Мистецької школи О.Новаківського у її стінах навчалося понад дев'яносто учнів з різних регіонів України, серед яких були також поляки та євреї. Найобдарованіші з них навчалися в європейських вузах. Так, П.Андрусів у 1927 р. і Я.Гніздовський у 1938 р. студіювали у Варшавській Академії мистецтв. С.Гординський у 1928–1930 рр., В.Дядинок у 1928–1929 рр., М.Карп'юк у 1927–1928 рр., С.Луцик у 1931 р., М.Мороз у 1928–1930 рр., Г.Смольський у 1931, 1934–1935 рр. продовжували мистецькі студії в Парижі. Стипендіатами в Італії були в 1927 р. В.Дядинок, у 1931 р. М.Мороз, Г.Смольський, О.Новаківський [29, с. 146].

Деякі молоді митці отримували фінансову підтримку від товариства "Захист ім. митрополита Андрея Шептицького". Так, у 1937 році президія товариства надала 150 злотих студенту І. Гніздовському, який був зарахований до Академії мистецтв у Берліні. Крім одноразової допомоги, товариство вирішило виплачувати йому щомісячну стипендію в розмірі 120 злотих. І. Кейвану, який також вступив до Академії в Берліні, було виділено 150 злотих для оформлення закордонного паспорта. Окрім того, Рада товариства одноголосно ухвалила надання стипендії для подальших мистецьких навчань у Варшаві в розмірі 80 злотих Р. Цимбрині, випускнику технічної школи у Львові.

З середини 1920-х років церква активно підтримувала майстрів декоративно-прикладного мистецтва, зокрема Мистецький союз у Косові. Ця спілка об'єднувала професійних керамістів, випускників Коломийської гончарної школи, які розвивали гуцульський стиль [29, с. 150].

Меценатська діяльність митрополита була свідомо орієнтована на створення на наших землях власного мистецького середовища, яке б стало

джерелом новаторських ідей, а також сприяло розвитку нових поколінь митців. Саме тому його зусилля в цій сфері мали великий вплив не тільки в Галичині, а й на всій території України. Без сумніву, діяльність митрополита Андрея в першій половині 20 століття стала знаковою для історії національної культури та церковного мистецтва. Його політика була послідовною і далекоглядною, а її найбільш яскраве втілення отримало у 1913 році, коли він подарував українському народу свою мистецьку колекцію, заснувавши Національний музей. Митрополит завжди захоплювався гарними речами, що є відображенням Божої краси, і був пристрасним колекціонером. Під час пастирських візитацій він мав можливість збирати церковні предмети, які йому із задоволенням дарували: старовинні тканини, антимінси, що більше не використовувалися, ікони, які роками лежали в захристіях українських церков і були в небезпеці знищення через відсутність належних умов для їх збереження [15, с. 327].

З часом митрополит зібрав значну колекцію, і, ставши митрополитом, вирішив створити музей, щоб мати можливість виставити ці речі. Музей мав поповнюватися за рахунок дарів добродіїв, які, за його сподіванням, почнуть надходити, коли колекціонери дізнаються, що існує місце, де кожен експонат буде належним чином збережений. Для цього був придбаний та реставрований величний будинок, і в 1913 році в ньому відбулося урочисте відкриття музею. Керівником установи став український археограф доктор Іларіон Свенціцький, а музей отримав офіційне визнання. Це дозволяло обмінюватися друкованими матеріалами з іншими музеями Австро-Угорщини. Дари надходили не лише з Галичини, а й з усієї України. Газета «Діло» регулярно публікувала списки подарованих експонатів, що свідчило про справжнє культурне відродження регіону. Під час відкриття музею була презентована унікальна колекція стародавніх ікон, деякі з яких датуються 12 століттям. Колекція церковного одягу включала кілька родинних реліквій родини Шептицьких, зокрема одягу митрополитів Атаназія і Лева, а також багато інших давніх речей. Важливу частину експозиції становили предмети доісторичної епохи, скульптури, ткацтво, а також народні образки різних періодів, виконані як друкованим, так і

живописним способом. При музеї функціонували архів і бібліотека, де зберігалися стародавні реєстри, документи та шляхетські грамоти, зібрані з усієї країни, багато з яких мали значну історичну цінність. У самій Митрополичій резиденції, в спеціальних залізних шафах, що були виготовлені у Відні, зберігалася велика кількість листів і приватних документів 17-19 століть, які стосувалися історії українського народу та церкви [15, с. 328].

Одним із найбільших скарбів музею була його бібліотека, яка включала рідкісні стародавні слов'янські видання, надруковані у Венеції, в українських землях колишнього польського королівства та в Росії. Тут також зберігалися старі грецькі, польські та латинські книги з богослов'я, літургії, історії та полемічної літератури. Ще у 1908 році, задовго до відкриття музею, Іларіон Свенціцький опублікував каталог стародавніх слов'янських книг із детальними бібліографічними описами, який включав 709 записів.

Музей також випустив кілька великих ілюстрованих видань, присвячених старовинним дерев'яним церквам Галичини, яких було дуже багато. Це стало основою для розвитку професійного музейного справи в Галичині. Протягом багатьох років митрополит Андрей особисто доповнював музей своїми колекціями, вкладаючи власні кошти на його утримання та активно беручи участь у всіх його заходах.

Митрополит дуже скоро зрозумів, що з огляду на політичні особливості існування українського народу, його музей матиме значно ширші завдання. Тому А. Шептицький фінансував придбання тих культурних раритетів, що можуть мати значення для українців по різні боки політичного кордону. Цікавим прикладом такого підходу може бути придбання Шептицьким партитур та авторських прав 350 творів Лисенка, гетьманських універсалів чи то фінансування археологічних розкопок у Крилосі. Шептицький підтримував різнобічний розвиток українського секулярного мистецтва за однієї умови, що воно не відкидатиме християнських морально-етичних принципів [11, с. 30].

Можна зробити висновок, що слідуючи власному розумінню історії та філософії культури, митрополит Андрей Шептицький продовж усього життя

дбати про формування модерної української культури. Діяльність митрополита у культурній царині, така, наприклад, як створення музею, виходила поза рамки обов'язків архієпископа, але відповідала митрополитовому баченню власного єпископського уряду. Ставши греко-католицьким єпископом, митрополит Шептицький взяв на себе обов'язки пастиря громади, що потребувала проведень у різних сферах життя, у тому числі і в культурній царині. Національний музей він розглядав як закладення підмурівка для культурного росту своєї української пастви, як важливу інституцію для творення високої української культури, що має посісти гідне місце у світовому культурному просторі. Вклад митрополита у збереження та розвиток українського мистецтва став важливою частиною спадщини Андрея Шептицького.

3.2. Підтримка українських освітніх та культурних організацій

Митрополит Андрей Шептицький, який був дійсним членом Наукового товариства імені Шевченка у Львові та видатним науковцем в галузі історії Східної Церкви та церковного мистецтва, завжди проявляв велику увагу до потреб української науки, зокрема й української освіти, особливо в контексті академічного шкільництва. За часів Австрійської імперії не вдалося створити повноцінну українську академічну освіту в Галичині. Вже з 1899 року українці в Австрії та їхні парламентарі активно боролися за заснування університету з українською мовою викладання у Львові. Однак, незважаючи на запеклу боротьбу з боку української студентської молоді та громадянства, це питання залишалося нерозв'язаним.

Польські впливові кола, зокрема сенат львівського університету, були категорично проти створення українського університету. Це призводило до серйозних конфліктів між українською студентською молоддю та польським університетським керівництвом. В кінці 1901 року ці суперечності навіть спричинили сецесію, коли з університету вийшло 600 студентів, серед яких була чимала частина студентів теологічного факультету, вихованців Львівської духовної семінарії [4, с. 44].

Митрополит Шептицький погодився на сецесію та закриття Духовної семінарії на час навчального року 1901—1902. Того часу всі українські студенти вирушили на подальші студії до університетів у Відні, частково в Празі та Кракові. Студенти теологічного факультету продовжували свої заняття у Відні, де навчалися протягом усього навчального року, а повернулися до Львова разом зі світськими студентами на початку 1902/1903 навчального року.

Українське громадянство в Галичині активно підтримувало студентів-сецесіоністів, і для цього було створено значний фонд завдяки добровільним внескам, в тому числі від селян. Митрополит Шептицький також зробив вагомий внесок у цей фонд, розуміючи важливість українського університету не тільки для розвитку української науки, але й як важливий крок для легітимації незалежності українського народу в міжнародному контексті.

Важливо зазначити, що після інтронізації митрополита 17 січня 1901 р. його діяльність оздоровила і зміцнила УГКЦ: соціально-економічні заходи відповідали інтересам галичан, а культурно-просвітницька діяльність була скерована на піднесення моралі, освіти та духовності народу. У пастирському посланні А. Шептицький наголошував: «У кожній праці і в кожному слові я шукаю лише добра для народу, зглядом котрого почуваюся до важних і святих для мене обов'язків» [25, с. 265]. Заходи владики з відстоювання прав українських студентів, виступи перед місцевою владою на захист української мови і, зрештою, переведення Служб Божих зі старослов'янської на українську наблизили його до освітнього середовища галичан. У посланнях та зверненнях новопризначений владики зосереджував увагу священиків на необхідності як матеріально, так і морально активно підтримувати українські просвітні установи [25, с. 265]. За першу декаду керівництва А. Шептицькому вдалося побороти внутрішньоцерковне протистояння і представити греко-католицьку церкву монолітною перед зовнішніми зазіханнями антиукраїнських сил.

Митрополит приділяв увагу діяльності Наукового товариства імені Т. Шевченка. Наукове товариство імені Шевченка (НТШ) – одна з найважливіших українських наукових інституцій, що діяла у Львові. Організація займалася

дослідженнями у сфері історії, філології, природничих наук та соціології. У міжвоєнний період НТШ зіштовхнулося з труднощами у фінансуванні та виданні своїх праць. Андрей Шептицький підтримував діяльність товариства, фінансуючи друк наукових видань, підтримуючи дослідників та сприяючи міжнародним контактам. Завдяки його меценатству товариство змогло продовжувати свою діяльність і зберегти статус провідного українського наукового осередку. Їхня співпраця була настільки тісною, що 20 травня 1925 року Андрея Шептицького обрали дійсним членом філологічної секції НТШ.

Владика спрямовував свою енергію не тільки на розвиток вищих навчальних закладів, але й усвідомлював важливість початкової та середньої освіти для українського народу. Основним захисником і організатором середньої освіти в той час було товариство «Рідна школа». Для більш ефективної підтримки цієї ініціативи, у 1933 році була створена «Митрополича шкільна рада», яка регулярно обговорювала проблеми української освіти та шляхи їх вирішення [25, с. 266].

Андрей Шептицький також став важливим покровителем молодіжної організації "Пласт" (що об'єднувала молодь віком 14-18 років), що значно допомогло зменшити тиск польської влади на цю організацію. Крім того, митрополит надавав значну матеріальну підтримку. Греко-католицьке духовенство, наслідуючи приклад митрополита, також активно брало участь у всіх пластових заходах, оскільки між "Пластом" та церквою існували спільні морально-християнські цінності.

В організації активно розвивалися різноманітні форми та напрямки культурно-освітньої роботи, характерні для західноукраїнських земель у міжвоєнний період. Духовні наставники сприяли популяризації української книги, основною формою якої стало гурткове читання, а також заохочували пластунів до вивчення історії України. Священнослужителі активно залучали молодь до збирання етнографічних матеріалів, що виражалось в створенні історичних "хронік" та "літописів" [29, с. 105].

Пластунське мандрівництво стало основою для організації таборів, що не тільки сприяло розвитку фізичних, моральних та професійних якостей пластунів, а й створювало умови для тіснішого зв'язку з народом. Вартість участі в таборах була досить високою і з часом збільшувалася. Так, у 1926–1927 роках вона складала 15-20 злотих, а до 1929–1930 років піднялася до 40-50 злотих. Це означало, що до таборів могли потрапити переважно діти заможніших родин. Однак для пластунів з бідніших сімей кошти збирали добродії та громадські організації.

У Горганах, поблизу Підлютого, митрополит виділив 50 гектарів землі під табір, надав значну фінансову допомогу та дозволив рубати дерева для будівництва. Завдяки його підтримці, в 1926 році було започатковано один із найбільших пластових таборів. Спочатку табори для новачків організовувалися в малих групах. Перший такий табір було проведено в липні 1927 року професором М. Іваненком з Дрогобича, у якому брало участь 11 осіб, і він розміщувався на митрополичій віллі. З 1928 року почався новий етап у табірному житті, коли митрополит Шептицький надав просторий санаторій у Підлютому для літнього перебування 80 дітей з різних міст, зокрема Львова, Дрогобича, Тернополя та інших.

Завдяки сприянню добродія Т. Войнаровського зводились пластові табори на Соколі, а також священник В. Глібовецький надавав притулок молоді під час мандрівок по Гуцульщині [29, с. 106].

27 листопада 1929 року митрополит Андрій Шептицький зустрівся з делегацією Верховної пластової комісії, яку очолював О. Тисовський. Ця зустріч підтвердила, що митрополит був зацікавлений не лише у матеріальному становищі організації, а й в отриманні інформації про різні аспекти її діяльності, а також в управлінні. Такі зустрічі мали велике значення для розвитку та захисту "Пласту".

У 1934 році було створене нове товариство під назвою "Орли", яке наслідувало багато зовнішніх форм пластової організації. Його завдання були подібні до цілей католицьких Марійських дружин, де, як і в релігійних

організаціях, пластуни могли брати участь без обмежень. "Орлів" часто називали католицьким "Пластом". До середини 30-х років організація налічувала близько 30 тисяч учасників.

Ідеологічною основою "Орлів" була християнська мораль, пастирські листи ієрархів ГКЦ, особливо А.Шептицького. Глава церкви ще 1933 р. звернувся з пастирським листом "Слово до молоді", в якому підсумував участь української молоді в змаганнях за суверенітет України, окреслив першорядні завдання на майбутнє. Галицький митрополит застерігав молодь від ненависті і нетерпимості до інших людей, націй, наголошував на шкідливих наслідках ранньої політизації молодого покоління. А.Шептицький зазначав, що навіть "найкраща ціль не освячує лихих засобів" [29, с. 108].

Серед ключових напрямків меценатської діяльності митрополита Шептицького варто ще виділити товариство "Просвіта" – засноване в 1868 році у Львові, воно стало осередком українського культурного життя в Галичині. Основним завданням організації було поширення освіти серед народу через відкриття читалень, видання книжок, організацію лекцій і культурних заходів. У 1920-30-х роках "Просвіта" зазнавала утисків з боку польської влади, яка намагалася обмежити її діяльність. Проте завдяки фінансовій підтримці Андрея Шептицького організація змогла зберегти та розширити свою мережу. Зокрема, митрополит допомагав засновувати нові читальні, закуповував книги й періодику для їх наповнення, а також підтримував видавничу діяльність товариства. Також він допомагав "Просвіті" у налагодженні контактів із меценатами та культурними діячами. Він неодноразово звертався до духовенства та громади з пастирськими посланнями, закликаючи підтримувати "Просвіту". За його сприяння "Просвіта" друкувала науково-популярні книжки, календарі, просвітницьку літературу. Учні, що займалися культурною діяльністю під егідою "Просвіти", могли розраховувати на допомогу у виданні власних досліджень чи творів.

Митрополит Андрей активно підтримував і фінансував українське приватне шкільництво в Галичині, включаючи народні, фахові та середні школи,

які керувалися Сестрами Василянками та Товариством "Рідна Школа". Це тісно перепліталось з його гуманітарною та виховною діяльністю, яка мала більш масштабний характер.

Через жіночі чернечі конгрегації, зокрема Сестер Служебниць, а також світські організації, насамперед Товариство "Рідна Школа", митрополит фінансово підтримував заснування дитячих садків та сиротинців, що займалися вихованням українських дітей і підготовкою їх до подальшого навчання. Таким чином, багато українських дітей, особливо в містах, були врятовані від загибелі та виховані в дусі свідомих і корисних громадян України. Цю справу також активно підтримував станиславівський владики доктор Григорій Хомнішин.

Товариство "Рідна Школа" було створене ще наприкінці XIX ст. у Львові для вирішення освітніх проблем українського населення на різних рівнях: початкова школа, середнє шкільництво, вища школа. Його гуртки існували по всій території Східної Галичини, найчастіше їх очолювали парафіяльні священники [12, с. 29]. У 1920-х роках, в умовах політики полонізації, українські школи масово закривалися або переводилися на польську мову навчання. Завдяки підтримці Андрея Шептицького "Рідна Школа" змогла організовувати приватні українські школи, видавати підручники та забезпечувати навчання дітей українською мовою. Митрополит не лише виділяв кошти, а й надавав приміщення церковних структур для навчальних закладів, що давало змогу уникати переслідувань польської адміністрації. "Рідна Школа" завдяки фінансовій підтримці Шептицького відкривала нові українські школи, покривала витрати на підготовку вчителів і закупівлю навчальних матеріалів. Також митрополит допомагав "Рідній Школі" отримувати дозвіл на діяльність від польської адміністрації та підтримував у боротьбі за українськомовну освіту.

Значну увагу митрополит приділяв розвитку українського мистецтва. Він підтримував Львівський театр "Руської Бесіди", який був першою професійною українською театальною трупю. Завдяки його допомозі театр отримував фінансову підтримку на постановку вистав та гастролі. Також митрополит сприяв створенню та діяльності Українського національного музею у Львові,

який став важливим осередком збереження української історичної спадщини та мистецьких творів. Шептицький особисто передав музею низку цінних ікон і рукописів, що зробило його одним із найбагатших українських культурних закладів того часу.

Як вже було сказано, митрополит розумів важливість виховання національно свідомої молоді, тому підтримував українські студентські товариства, такі як "Молода Громада", "Луг", "Пласт" та "Українська Академічна Громада". Він допомагав їм фінансово, сприяв отриманню навчальних стипендій для українських студентів у Галичині та за її межами, підтримував ініціативи зі створення бібліотек та видавництв для молоді.

Андрей Шептицький не лише фінансово сприяв розвитку освіти й культури, а й особисто ініціював багато проектів, що сприяли національному відродженню. Він усвідомлював, що без якісної освіти й доступу до культури українське суспільство не зможе зберегти свою ідентичність. Його діяльність сприяла формуванню української інтелігенції, яка в подальшому стала лідером національного руху.

Завдяки меценатській діяльності митрополита Андрея Шептицького вдалося зберегти та розширити мережу українських шкіл у складних умовах політичного тиску, сприяти розвитку української науки, літератури та мистецтва, формувати національну свідомість через освітні та культурні ініціативи, створити умови для збереження української мови, традицій та історичної пам'яті.

Меценатська діяльність митрополита Андрея Шептицького у сфері освіти та культури відіграла ключову роль у збереженні української ідентичності в умовах польської політики асиміляції. Його підтримка освітніх і культурних установ дала можливість українцям Галичини здобувати знання, розвивати наукову діяльність та зберігати свою культурну спадщину. Важливість цієї діяльності полягає не лише в матеріальній допомозі, а й у стратегічному баченні Шептицького, який розумів, що тільки через освіту та культуру українська нація зможе зберегти свою самобутність та розвиватися в майбутньому.

РОЗДІЛ IV. ІСТОРІЯ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА МЕЦЕНАТСТВА В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ЗЗСО

Сучасний український освітній простір орієнтований не лише на формування знань, але й на виховання активного, відповідального громадянина, здатного співпереживати, допомагати та брати участь у спільному добробуті. У цьому контексті теми благодійності та меценатства посідають важливе місце як у навчальному, так і у виховному процесі. Звернення до прикладів доброчинності та жертвовності, як у минулому, так і сьогодні, сприяє формуванню моральних орієнтирів, розвитку емпатії, відчуття справедливості та усвідомлення своєї ролі у суспільстві.

Зміст теми благодійності дозволяє учням побачити приклади безкорисливої допомоги, соціальної солідарності та турботи про потребуєчих. Меценатство ж репрезентує більш широкий спектр підтримки — зокрема інвестування у розвиток освіти, науки, культури, медицини, а також демонструє приклади соціальної відповідальності заможних людей, здатних впливати на суспільний розвиток. У поєднанні ці два явища дають педагогам ефективні засоби для виховання громадянських чеснот, а також ілюструють, що громадянська позиція — це не лише участь у виборах чи знання законів, а й готовність діяти на користь інших у щоденному житті.

Актуальність включення теми благодійності та меценатства в освітній процес зумовлена сучасними завданнями громадянської освіти, окресленими в «Концепції громадянської освіти в Україні». У цьому документі підкреслюється, що метою громадянської освіти є формування громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження демократії, здатності відповідально ставитися до обов'язків перед суспільством, брати участь у його розвитку, підтримувати гармонійні відносини в громаді, виявляти ініціативу та брати відповідальність за власні рішення. Серед ключових завдань зазначено також формування активної життєвої позиції, здатності до громадських ініціатив і волонтерства, розвиток навичок конструктивної міжособистісної та суспільної взаємодії, впровадження

принципів солідарності, соціальної справедливості, доброчесності та турботи про спільне благо [1].

Підтвердження важливості благодійної діяльності у виховному процесі знаходимо також у інформаційних матеріалах щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році, які надіслало для практичного використання Міністерство освіти і науки. У цих матеріалах наголошується, що доброчинна діяльність сприяє формуванню в учнів почуття відповідальності за доручену справу та за тих, хто потребує допомоги. А участь у таких ініціативах надає їхнім діям значущості, допомагаючи переконатися у власній здатності розв'язувати проблеми громади та об'єднувати однодумців [37].

У такому контексті приклади історичної благодійної та меценатської діяльності, зокрема тих, що демонструють відповідальну громадянську поведінку, прагнення до спільного добра та служіння потребуючим — можуть бути ефективним засобом формування у школярів громадянських цінностей. Аналіз таких прикладів дає змогу учням краще усвідомити важливість особистої участі у житті громади, виховує емпатію, почуття соціальної справедливості, готовність діяти на користь інших, а також сприяє розвитку навичок критичного мислення, комунікації та співпраці.

Важливість інтеграції історії благодійності та меценатства в освітній процес з історії України визначається потребою формування в учнів всебічного розуміння минулого нашої держави. Дослідження соціальних аспектів історії, зокрема таких явищ як благодійність та меценатство, є важливим елементом для розуміння цінностей, суспільних відносин та способів самоорганізації українського народу в різні історичні епохи. Вивчення прикладів безкорисливої допомоги та підтримки культурних, освітніх ініціатив дозволяє учням глибше осягнути внутрішні механізми розвитку українського суспільства.

Історія України містить численні приклади благодійної та меценатської діяльності, що сягають часів Русі та продовжуються донині. Філантропи та шанувальники української культури зробили вагомий внесок у збереження та

розвиток національної ідентичності. Знаковими постатями раннього меценатства були Петро Могила, який відновив важливі київські собори та заснував Києво-Могилянську академію. Козацька доба також відзначилася меценатством, особливо гетьмана Івана Мазепи, завдяки підтримці якого було зведено та відремонтовано близько двох десятків храмів, розбудовано Києво-Могилянську академію, збагатилася література та образотворче мистецтво. Його приклад наслідувала козацька старшина, зокрема рід Лизогубів. У наступних століттях родини Скоропадських, Дорошенків, Тарновських, Галаганів, Симиренків, Терещенків, Чикаленків залишили важливі приклади благодійництва у сфері культури та освіти [27, с. 61]. Отже, традиція доброчинності є ваговою складовою нашої історії, а вивчення цих прикладів допомагає учням усвідомити тяглість гуманістичних і суспільно значущих практик в Україні.

Особливе значення для розуміння історії України має дослідження благодійної та меценатської діяльності релігійних організацій, зокрема Української греко-католицької церкви. Їхня соціальна, освітня та культурна діяльність у складні періоди історії є важливим аспектом національного розвитку. Аналіз цієї діяльності дозволяє учням глибше зрозуміти роль церкви в українському суспільстві, її вплив на збереження національної ідентичності та підтримку різних верств населення.

Таким чином, інтеграція історії благодійності та меценатства в курс історії України не лише сприяє формуванню важливих громадянських та моральних якостей, але й розширює знання учнів про минуле, розуміння національних традицій та цінностей.

Зважаючи на важливість історичного контексту, вивчення історичних прикладів благодійності та меценатства є ключовим для розуміння їхньої сутності та значення в сучасному світі. Історія надає нам цінний матеріал для аналізу різноманітних форм доброчинної діяльності, від меценатства окремих осіб до організованих громадських ініціатив. Розуміння цього різноманіття є необхідним для усвідомлення складності та багатогранності сучасних благодійних практик.

У Концептуальних засадах реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти Міністерства освіти і науки України зазначається, що предметні змістові лінії в історії можна розуміти як розгорнуту в часі й просторі послідовність соціально значущих тем, сюжетів, що в найбільш показовий спосіб увиразнюють зв'язок минулого з теперішнім і дають змогу формувати проекти майбутнього [2]. Саме тому аналіз історичних причин та наслідків благодійництва в минулому має велике значення для розуміння коріння сучасних соціальних проблем та визначення ролі філантропії у їх вирішенні. Історичні приклади демонструють, як благодійна діяльність часто виникала як відповідь на нагальні потреби суспільства, такі як бідність, сирітство чи недостатній розвиток освіти. Вивчаючи, як ці проблеми розв'язувалися завдяки доброчинним зусиллям у минулому, учні можуть краще оцінити потенціал благодійності у їх подоланні.

Вивчення історії благодійності та меценатства є важливим для формування активної громадянської позиції учнів. Історичні постаті меценатів, фундаторів та членів благодійних товариств демонструють ефективність громадянської відповідальності в дії. Їхня самовіддана підтримка суспільних потреб слугує наочним прикладом того, як особиста ініціатива може сприяти позитивним змінам у суспільстві. Розгляд успішних історичних прикладів надихає учнів до власної активності та усвідомлення потенціалу власного внеску у добробут громади та країни.

Крім того, звернення до історії благодійності та меценатства є ефективним засобом розвитку критичного мислення учнів. Аналізуючи різні підходи до доброчинності в історії, їхні мотивації, методи реалізації та результати, учні вчаться оцінювати ефективність різних стратегій соціальної допомоги та підтримки. Розгляд як успішних, так і менш вдалих історичних прикладів сприяє формуванню у школярів здатності до критичного аналізу сучасних благодійних ініціатив та усвідомленого вибору власної моделі громадянської поведінки.

Підсумовуючи попередні міркування, можна з упевненістю стверджувати, що вивчення історії благодійності та меценатства є не лише актуальним, але й надзвичайно корисним для всебічного розвитку учнівської молоді. Розуміння

історичних витоків цих явищ, їхнього впливу на різні сфери суспільного життя та їхнього значення для формування громадянської відповідальності є важливим елементом сучасного освітнього процесу.

В контексті історії України, тема благодійності та меценатства досліджується на різних етапах, починаючи з часів Русі-України. Зокрема, приклади меценатської діяльності можна простежити вже в цей період, а козацька доба ілюструє розвиток цієї традиції, зокрема через діяльність гетьмана Івана Мазепи та козацької старшини. Для прикладу, звернемося до конкретних тем, передбачених чинними навчальними програмами історії України. Так, у 9 класі розділ "Повсякденне життя та культура України в середині XIX – на початку XX ст." розкриває значення доброчинності та меценатства для розвитку української освіти й культури, а також аналізує доброчинність і меценатство як вияв взаємозв'язку моралі та економіки. Окрім того, програмою 10 класу в розділі "Українська революція, розпад Російської імперії та постановня національної держави – Української Народної Республіки" передбачено практичне заняття на тему "Меценатство в часи Української революції та боротьби за незалежність" [34]. Важливо зазначити, що вивчення проблематики благодійності та меценатства не обмежується лише наведеними прикладами, а є наскрізним елементом у викладанні історії України, демонструючи тяглість традицій доброчинності та їхню роль у процесі національного становлення.

Паралельно з історією України, важливо звертатися до прикладів благодійності та меценатства у всесвітній історії. Хоча програмою прямо не виділено окремі теми, присвячені лише цим явищам, вони органічно інтегровані в різні історичні періоди.

Зокрема, розглядаючи історію Середньовіччя в Європі, важливо згадати активну роль церкви у заступництві наук і мистецтв. Кошти духовенства та приватних донаторів спрямовувалися на підтримку освітніх та культурних ініціатив. Епоха Відродження дає яскраві приклади підтримки митців та вчених заможними родинами. Відомим прикладом є представник італійської родини Лоренцо Медічі, якому належить вислів: «У світі немає нічого більш гідного, ніж

перевершувати інших у щедрості» [26]. Загалом, такий підхід дозволяє порівняти різні моделі благодійності та меценатства, їхні особливості та вплив на розвиток різних країн і культур.

Проте, вивчення історії благодійності та меценатства не обмежується лише курсом історії. Ця тема має значний міжпредметний потенціал і органічно інтегрується, зокрема, у зміст громадянської освіти. Тут приклади історичної доброчинності аналізуються вже не стільки як частина минулого, скільки як ілюстрація механізмів функціонування громадянського суспільства, форм соціальної взаємодії та шляхів вирішення суспільних проблем силами громади. Крім громадянської освіти, аспекти благодійності та меценатства можуть бути розглянуті також у курсах етики, літератури та мистецтва, але вже в інших, специфічних для цих предметів контекстах.

Таким чином, проведений аналіз свідчить про безумовну значущість включення історії благодійності та меценатства до навчального процесу закладів загальної середньої освіти. Вивчення цього явища є важливим не лише для поглиблення історичних знань учнів щодо соціально-економічного, культурного та духовного розвитку України та світу на різних етапах, але й для формування цілісного світогляду та активної громадянської позиції. Ба більше, як було показано, тема благодійності та меценатства має значний міжпредметний потенціал, що дозволяє розглядати це складне соціокультурне явище з різних перспектив, поглиблюючи розуміння його багатогранності та актуальності.

Усвідомлення сутності, історичного контексту та міждисциплінарних зв'язків благодійності та меценатства, висвітлене у цьому розділі, створює необхідне теоретичне та змістове підґрунтя для розробки ефективних методичних підходів до її викладання, що стане предметом розгляду в наступному розділі роботи. Це розуміння є ключовим для визначення оптимальних форм, методів та засобів навчання, які дозволять максимально реалізувати виховний та освітній потенціал даної теми на уроках історії України.

РОЗДІЛ V. МЕТОДИ ВИВЧЕННЯ БЛАГОДІЙНИЦЬКОЇ ТА МЕЦЕНАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Детальний аналіз місця та значення історії благодійності та меценатства в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти, дозволяє стверджувати про актуальність та багатогранний дидактичний потенціал цієї теми. Вивчення історичних прикладів доброчинності та підтримки суспільно значущих ініціатив є невід'ємною складовою формування історичної свідомості учнів, їхнього розуміння минулого як цілісного соціально-культурного процесу, а не лише сукупності політичних подій. Особливе значення в цьому контексті має дослідження діяльності інституцій, які відігравали ключову роль у житті суспільства, і Українська греко-католицька церква у 20-30-ті роки XX століття є яскравим тому прикладом. Її масштабна благодійницька та меценатська активність, спрямована на соціальний захист населення, розвиток освіти та збереження української культури, є вагомим, хоча й недостатньо висвітленим аспектом національної історії, вивчення якого є важливим для повноцінного осмислення цього складного періоду.

Тема благодійності та меценатства відповідає ключовим завданням сучасної української школи, орієнтованої на формування компетентностей, зокрема громадянських та соціальних. Історичні приклади жертвовності, самоорганізації, відповідальності перед громадою та прагнення до спільного добра, які демонстрували діячі УГКЦ та підтримувані нею інституції, слугують потужним інструментом для виховання в учнів патріотизму, емпатії, готовності до взаємодопомоги та активної участі у житті суспільства. Розуміння того, як у минулому долалися соціальні виклики та підтримувався розвиток завдяки приватній ініціативі та діяльності громадських і релігійних організацій, допомагає учням усвідомити власну потенційну роль у позитивних змінах сьогодення.

Відтак, усвідомлення освітньої та виховної цінності теми благодійності та меценатства УГКЦ в 20-30-ті роки XX століття, її відповідності сучасним

освітнім пріоритетам та значного міжпредметного потенціалу, ставить на порядок денний питання про найбільш ефективні шляхи її реалізації в умовах шкільного навчання. Оскільки цінність теми може бути повною мірою розкрита лише за умови застосування відповідних дидактичних підходів та методичних прийомів, виникає нагальна потреба у дослідженні та систематизації конкретних методів, форм та засобів навчання. Саме від вибору та майстерності використання педагогом сучасних методик залежить, чи стане вивчення цієї важливої сторінки історії формальним запам'ятовуванням фактів, чи перетвориться на глибоке осмислення суспільних процесів, формування ціннісних орієнтацій та стимулювання громадянської активності учнів.

Сучасна українська історична освіта орієнтована на формування в учнів не лише сукупності знань про минуле, але й на розвиток ключових та предметних компетентностей. Цей вектор визначає необхідність відходу від традиційної, знаннєвої парадигми навчання та перехід до компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів, які ставлять в центр освітнього процесу учня та його активну взаємодію з навчальним матеріалом та одне з одним.

Компетентнісний підхід в освіті розуміється як спрямованість навчально-виховного процесу на формування і розвиток компетентностей особистості того, хто навчається. Результатом такого процесу є формування загальної життєвої компетентності, що є сукупністю ключових компетентностей. Основною характеристикою компетентнісного підходу є перенесення акцентів з процесу навчання на його результати [40, с. 11]. Компетентнісний підхід у викладанні історії не лише подолає обмеження суто академічного навчання (не заперечуючи його цінності), а й сприяє формуванню в учнів здатності застосовувати набуті знання, уміння та навички у реальних життєвих ситуаціях [41, с. 18]. Він передбачає не просте запам'ятовування історичних фактів, а розвиток уміння розв'язувати пізнавальні й практичні проблеми, надаючи навчальному змісту особистісної значущості та практичної спрямованості.

У контексті вивчення теми благодійності та меценатства УГКЦ, реалізація цього підходу означає цілеспрямований розвиток низки ключових та предметних

компетентностей, таких як: соціальна та громадянська (розуміння ролі громадських та релігійних організацій у суспільстві, усвідомлення важливості соціальної відповідальності); культурна (оцінка внеску меценатства у збереження та розвиток культури); етична (аналіз моральних мотивів благодійності, обговорення цінностей милосердя та солідарності); критичне мислення (оцінка ефективності різних форм благодійності, аналіз джерел інформації). Вивчення конкретних кейсів з історії УГКЦ дозволяє учням побачити прояви цих компетентностей у минулому та спроектувати їх на сучасність.

Діяльнісний підхід, що є нерозривно пов'язаним із компетентнісним, стає основою сучасного освітнього процесу, адже основним елементом навчання при ньому є виконання завдань (розв'язання проблем, задач), тобто освоєння діяльності, особливо нових для людини її видів: дослідницької, пошуково-конструкторської, творчої та ін. У цьому випадку фактичні знання є наслідком роботи над завданнями, організованими в доцільну і ефективну систему [44]. У контексті викладання історії це означає перехід від пасивного сприйняття інформації до активної взаємодії учнів з історичним матеріалом. Паралельно з опануванням діяльності учень формує власну систему цінностей, підтримувану соціумом.

При вивченні теми благодійності та меценатства УГКЦ діяльнісний підхід реалізується через залучення учнів до аналізу історичних документів (звітів благодійних товариств, листів, мемуарів), розв'язання ситуаційних завдань, що моделюють проблеми того часу, участь у дослідницьких проєктах, створення презентацій або макетів установ УГКЦ, які здійснювали благодійну діяльність. Виконуючи певні дії у навчальному процесі, міркуючи над їх здійсненням, усвідомлюючи потребу в них та оцінюючи їх значущість для себе або для суспільства, людина тим самим розвиває у собі компетентність в тій чи іншій сфері життя. Таким чином, діяльнісний підхід не лише сприяє засвоєнню знань про історичний контекст та форми благодійності УГКЦ, але й формує практичні

навички, необхідні для критичного осмислення минулого та застосування його уроків у сучасному житті.

Особистісно орієнтований підхід в освітньому процесі ставить у центр увагу до унікальності кожного учня, його інтересів, потреб та життєвого досвіду. Так, сутність цього підходу полягає у послідовному ставленні педагога до учня як до особистості, як до самосвідомого відповідального суб'єкта власного розвитку та освітньої взаємодії [45]. У викладанні історії це означає створення умов для суб'єктивного осмислення учнями минулого, формування їхнього власного ставлення до історичних подій та діячів. При вивченні благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ особистісно орієнтований підхід дозволяє не просто викладати сухі факти, а залучати учнів до емоційного та ціннісного осмислення теми. Це може бути реалізовано через аналіз долі конкретних людей, які отримали допомогу від Церкви, або тих, хто присвятив себе служінню; організацію дискусій про моральні вибори та цінності, що лежали в основі благодійності; заохочення учнів до роздумів про власну роль у сучасному суспільстві та можливості прояву соціальної відповідальності. Через такі форми роботи історія стає для учнів невід'ємною частиною їхнього особистісного зростання та формування світогляду.

Таким чином, сучасні підходи до викладання історії – компетентнісний, діяльнісний та особистісно орієнтований – не лише відображають актуальні вимоги до якості освіти, а й становлять міцну теоретико-методичну основу для ефективного вивчення теми благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ у 20-30-ті роки ХХ століття. Їхнє взаємодоповнення дозволяє забезпечити глибинне засвоєння історичного матеріалу, перетворивши його з пасивної інформації на активно осмислене знання. Через системне застосування цих підходів уроки історії виходять за межі суто академічного викладу фактів, сприяючи формуванню в учнів не лише історичної свідомості, а й здатності критично мислити, приймати виважені рішення, усвідомлювати соціальну відповідальність та розвивати власні ціннісні орієнтири на прикладах минулого. Саме інтеграція цих підходів дає змогу максимально розкрити освітній та

виховний потенціал теми, роблячи її актуальною та значущою для формування всебічно розвиненої особистості в умовах сучасності.

Вивчення історії релігійних інституцій, зокрема Української греко-католицької церкви, у закладі загальної середньої освіти має значну специфіку. Це не релігійна освіта, а частина загальної історичної освіти, яка вимагає об'єктивності, неупередженості та суто академічного підходу до аналізу діяльності релігійних організацій. Основне завдання вчителя полягає у представленні Церкви як вагомого соціального, культурного та політичного суб'єкта, що відігравав визначну роль у житті суспільства у певний історичний період, а не як об'єкта віросповідного чи теологічного вивчення. При викладанні теми Церкви необхідно уникати як надмірного возвеличення, так і безпідставного заперечення її ролі.

Історична наука вимагає дослідження Церкви крізь призму її впливу на суспільні процеси, її взаємодії з різними соціальними групами, її внеску у вирішення конкретних соціальних проблем та розвиток національної ідентичності. Це означає акцент на аналізі причинно-наслідкових зв'язків, достовірних фактів, статистичних даних, а також на вивченні мотивів, що спонукали Церкву та її вірян до благодійної та меценатської діяльності. Методично важливим є використання різноманітних джерел, що відображають діяльність УГКЦ з різних ракурсів (церковні архіви, світська преса, мемуари, державні документи). Такий підхід сприяє формуванню в учнів критичного мислення, допомагає усвідомити складність історичних процесів, багатогранність ролі Церкви та її соціальний вимір, не порушуючи принципів поваги до різноманіття світоглядів.

Після розгляду теоретико-методичних основ, перейдемо до конкретних методів, які можуть бути використані для вивчення благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ. Традиційні методи навчання, такі як розповідь та лекція, попри поширену думку про їхню застарілість, продовжують відігравати ключову роль у освітньому процесі, особливо для надання необхідного історичного контексту та представлення ключових фактів про діяльність УГКЦ

у 20-30-ті роки ХХ століття. Вони є незамінними для систематизованого викладу великого обсягу інформації, окреслення хронологічних рамок, введення нових понять та імен, а також для формування уявлення про загальну картину епохи та місце Церкви у ній.

Однак, щоб ці методи були ефективними у світлі сучасних підходів, їх необхідно зробити проблемними та цікавими. Цього можна досягти, наприклад, шляхом залучення учнів до спільного створення плану лекції. Підготовка до лекції може розпочинатися на попередньому уроці, де вчитель пропонує учням сформулювати власні питання до теми, які б вони хотіли розглянути. Ці питання фіксуються на дошці, структуруються в логічній послідовності та об'єднуються у пункти майбутньої лекції [43, с. 84–85].

Такий підхід дозволяє учням відчувати себе співтворцями навчального процесу, побачити різноманітність думок щодо теми та активізувати свою пізнавальну діяльність ще до початку лекції. На самому ж уроці лекція, побудована на основі учнівських питань, викликає значно більший інтерес, підтримує зворотний зв'язок, дозволяє вчителю фіксувати ускладнення та оперативно надавати допомогу. Крім того, проблемності лекції чи розповіді сприяє їх початок з інтригуючого питання або парадоксального факту, пов'язаного з діяльністю УГКЦ, що стимулює учнів до пошуку відповідей у ході розповіді. Використання наочних засобів (таблиць, схем, фотографій), фрагментів документальних фільмів або аудіозаписів також значно підвищує зацікавленість та сприяє кращому засвоєнню матеріалу, перетворюючи традиційні лекцію або розповідь на більш динамічну та інтерактивну форму навчання.

Поряд з розповіддю та лекцією, важливе місце у методичному арсеналі вчителя історії посідає бесіда, де можуть застосовуватися як евристичний, так і репродуктивний її типи, залежно від навчальної мети та рівня підготовки учнів.

Репродуктивна бесіда спрямована на відтворення вже засвоєних знань і може використовуватися для актуалізації опорних знань, наприклад, через з'ясування розуміння учнями понять "благодійність" та "меценатство" або

пригадування відомих їм прикладів добродійної діяльності. Стосовно нашої теми, можна ставити питання на кшталт: "Що вам відомо про добродійну діяльність релігійних організацій в історії?", "Які форми підтримки освіти та культури з боку заможних людей вам відомі?", "Чи знаєте ви якісь приклади меценатства в Україні XIX – початку XX століття?".

Натомість, евристична бесіда є запитально-відповідною формою взаємодії викладача з учнями, де питання мають чи не найголовніше значення для активізації пізнавальної діяльності учнів. Суть її полягає в тому, що учитель заздалегідь продумує систему питань, кожне з яких стимулює учня до невеликого пошуку. Ця система заздалегідь підготовлених запитань повинна максимально стимулювати пізнавальну активність учнів, і при цьому учень, використовуючи наявну базу знань, повинен при відповіді намагатися використати нові відомості, що створює інтелектуальне затруднення та цілеспрямований розумовий процес. Система питань має бути пов'язана логічним ланцюжком, а викладач продумує не лише питання, але й орієнтовні відповіді та можливі «підказки», завершуючи бесіду підсумком головного. [47, с. 102–103]. Саме такий підхід є особливо цінним для активізації мислення учнів під час обговорення мотивів, наслідків та значення діяльності УГКЦ.

При вивченні добродійності УГКЦ у 20-30-ті роки XX століття можна використовувати такі евристичні питання: "Які, на вашу думку, соціальні проблеми були найбільш гострими в Галичині у міжвоєнний період?", "Чому саме релігійна організація, як УГКЦ, активно займалася добродійністю в той час? Які могли бути її мотиви?", "Які конкретні форми допомоги надавала УГКЦ потребуючим?", "Які ресурси використовувала УГКЦ для здійснення своєї добродійної діяльності?", "Які могли бути наслідки добродійної діяльності УГКЦ для життя окремих людей та суспільства в цілому?", "Чому підтримка освіти та культури вважалася важливим напрямком діяльності УГКЦ?", "Чи можна вважати досвід добродійності та меценатства УГКЦ актуальним сьогодні? Які уроки з минулого ми можемо винести?".

Використання таких питань не лише активізує пізнавальну діяльність учнів, але й сприяє розвитку їхніх навичок аналізу, синтезу, критичного мислення та вміння висловлювати власну думку, що є важливими складовими компетентнісного підходу. Вчитель при цьому виступає як організатор пізнавального процесу, що спрямовує учнів до самостійних висновків через систему влучно поставлених запитань.

Важливу роль у вивченні складної та багатогранної теми благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ у 20-30-ті роки ХХ століття відіграють інтерактивні та активні методи навчання. Їхня відмінність від традиційних полягає в тому, що виконуючи такі вправи та завдання, учні не лише закріплюють уже вивчений матеріал, а й здебільшого опановують нові знання, що сприяє розвитку самостійної та впевненої особистості [46, с. 49].

Одним із таких методів є проблемне навчання, сутність якого полягає у створенні проблемних ситуацій та спонуканні учнів до самостійного пошуку шляхів їх розв'язання. У контексті вивчення діяльності УГКЦ це може бути реалізовано через постановку проблемних питань, що викликають дискусію та потребують аналізу історичних фактів і контексту. Наприклад, можна запропонувати учням для обговорення такі проблемні питання: "Чи могла б українська культура в Галичині 20-30-х років розвиватися без підтримки УГКЦ?" або "Якими були основні виклики, на які відповідала благодійність УГКЦ, і чи були її заходи ефективними?". Такі питання не мають однозначної відповіді та спонукають учнів до висування гіпотез, аргументації власної точки зору на основі наявних знань та залучення додаткової інформації. Проблемне навчання стимулює пізнавальну активність учнів, розвиває їхні вміння аналізувати історичні процеси в їхній складності та суперечливості, а також сприяє формуванню глибокого розуміння ролі УГКЦ у тогочасному суспільстві.

Продовжуючи розгляд інтерактивних методів, варто виокремити аналіз конкретних ситуацій (кейс-метод), який є ефективним інструментом для глибокого розуміння учнями механізмів та результатів благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ. Ряд науковців, серед яких і О. Пошетун,

ототожнюють метод кейсів із поняттям «ситуаційний метод навчання», розглядаючи останнє як: «метод навчання, застосування якого передбачає осмислення студентами, учнями реальної життєвої ситуації. Завданням методу є не просто передати знання, а навчити здатності справлятися з унікальними та нестандартними ситуаціями, з якими ми маємо справу в реальному житті...» [39, с. 6].

Цей метод передбачає розгляд детальних прикладів з історії Церкви, що дозволяє учням на конкретних фактах простежити прояви доброчинності. Наприклад, можна запропонувати учням для аналізу діяльність окремих монастирів, таких як монастирі студитів чи василіанок у соціальній сфері. Розглядаючи конкретні приклади їхніх ініціатив, учні можуть дослідити: які потреби суспільства вони задовольняли, які ресурси використовували, з якими труднощами стикалися та яких результатів досягали.

Іншим напрямком застосування кейс-методу є аналіз фінансування конкретних освітніх чи культурних проєктів Митрополитом Андреем Шептицьким чи іншими меценатами від Церкви. Учні можуть досліджувати історію створення та функціонування конкретних навчальних закладів, культурних інституцій тощо, що отримали підтримку від Церкви. Аналіз таких кейсів може включати вивчення листування меценатів, фінансових звітів, спогадів сучасників, що дозволяє учням зрозуміти мотивацію благодійників, механізми прийняття рішень про фінансування, а також оцінити довготривалий вплив цих інвестицій на розвиток української освіти та культури.

Під час уроку, на якому використовується кейс-метод, учні мають змогу зануритися в конкретний історичний контекст, відчувати себе учасниками подій, що розглядаються, сформулювати власне бачення ситуації та зробити відповідні висновки. Такий підхід створює умови для прояву творчості й ініціативності, сприяє розвитку аналітичного мислення, здатності розв'язувати проблемні завдання, а також формуванню ключових життєвих компетентностей [28, с. 48].

Ще одним дієвим інтерактивним методом, що сприяє поглибленому вивченню благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ, є проєктна

діяльність. Цей метод передбачає самостійне планування та виконання учнями навчальних проєктів, спрямованих на розв'язання певної дослідницької або практичної задачі. Під час використання методу проєктів вирішується низка важливих завдань, серед яких розвиток пізнавальних навичок учнів, формування вмінь самостійно конструювати свої знання та орієнтуватися в інформаційному просторі, а також активний розвиток критичного мислення та комунікативних здібностей. Суть проєктної технології полягає у стимулюванні інтересу учнів до отримання певних знань та, головне, через саму проєктну діяльність – у формуванні вміння застосовувати ці знання на практиці [35, с. 91].

Завдання для учнівських проєктів можуть бути різноманітними за тематикою, формою представлення результатів та тривалістю виконання, але всі вони мають бути спрямовані на активне залучення учнів до дослідження історичного матеріалу. Наприклад, учням може бути запропоновано виконати проєкт на тему "Митрополит Андрей Шептицький як меценат культури". У рамках такого проєкту учні можуть досліджувати: які саме культурні ініціативи підтримував Митрополит (музеї, видавництва, митців), якими були його мотиви, яке значення мала його підтримка для збереження та розвитку української культури в Галичині 20-30-х років XX століття. Результатом проєкту може бути презентація, дослідницька робота, буклет, вебсайт або інший творчий продукт, що демонструє розуміння учнями теми та їхні дослідницькі навички.

Оцінювання учнівських проєктів має базуватись на чітких критеріях, які варто оголосити учням ще на початковому етапі роботи. До таких критеріїв належать, зокрема, актуальність обраної теми, глибина дослідження, індивідуальний внесок учасників, доказовість висновків, естетика оформлення результатів і здатність аргументовано відповідати на запитання [32, с. 34–35]. Отже, окрім змістовного наповнення, важливо звертати увагу й на процес виконання учнівського проєкту, його структуру та рівень взаємодії в команді, що формує в учнів не лише предметні, а й ключові компетентності.

Наступним інструментом для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхнього критичного мислення та формування власної аргументованої

позиції є дискусія. Цей традиційний та ефективний метод передбачає активне висловлення усіма учасниками своєї позиції щодо проблемного питання, відстоювання власної точки зору шляхом наведення аргументів, конструктивну критику думок інших та спільний пошук рішення. Організація обговорень на проблемні питання, пов'язані з благодійністю та меценатством УГКЦ, може сприяти глибшому розумінню учнями сутності доброчинності як суспільного явища.

Однією з цікавих тем для обговорення може стати питання "Чи є меценатство формою соціальної відповідальності чи лише способом отримати визнання?". Розглядаючи приклади меценатської діяльності Митрополита Андрея Шептицького або інших представників УГКЦ, учні можуть аналізувати їхні мотиви, публічність їхньої діяльності та її реальний вплив на розвиток освіти та культури. Для підготовки до дискусії учням можна запропонувати дослідити різні аспекти діяльності меценатів від Церкви, їхні публічні заяви та результати їхньої підтримки. Організація такого обговорення сприяє розвитку в учнів умінь формулювати власну думку, аргументувати її, слухати та аналізувати різні точки зору, а також критично оцінювати мотиви історичних діячів.

Ще одним захоплюючим та ефективним методом для занурення учнів в історичний контекст та розуміння мотивації історичних діячів є рольові ігри та інсценізації. Методично правильно організована гра, особливо рольова, вимагає від її учасників активної пізнавальної діяльності не тільки на рівні відтворення чи перетворення, але й на рівні творчого пошуку, сприяє співробітництву вчителя й учнів у процесі навчання [42, с. 266]. Цей метод дозволяє учням приміряти на себе ролі представників минулого, що сприяє емпатії та глибшому осмисленню подій.

У контексті вивчення благодійності та меценатства УГКЦ можна організувати, наприклад, уявну прес-конференцію з Митрополитом Андреем Шептицьким щодо його меценатської діяльності. Для підготовки до такої рольової гри учні можуть попередньо дослідити біографію Митрополита, його погляди на культуру та освіту, а також конкретні проекти, які він підтримував.

Один учень виконуватиме роль Митрополита, готуючись відповідати на запитання "журналістів" (інших учнів), які мають заздалегідь підготувати свої питання, що стосуються мотивів його меценатства, критеріїв вибору проєктів для фінансування, його бачення ролі Церкви у підтримці культури та освіти, а також його оцінки результатів своєї діяльності.

Під час проведення "прес-конференції" учні зможуть не лише продемонструвати свої знання про Митрополита Шептицького та його внесок, але й розвинути навички публічного виступу, аргументації, вміння ставити запитання та оперативно реагувати на них. Інсценізація може також включати елементи театралізації, наприклад, відтворення зустрічі Митрополита з представниками культурних чи освітніх інституцій щодо надання фінансової підтримки.

Важливим інструментом для глибшого розуміння специфіки благодійної та меценатської діяльності УГКЦ є порівняльний метод. Він дозволяє учням краще усвідомити контекст та особливості діяльності Церкви шляхом порівняння її соціальних ініціатив з діяльністю інших конфесій чи світських організацій того ж періоду. Також ефективним може бути порівняння форм історичної благодійності, здійснюваної УГКЦ, із сучасними волонтерськими рухами, що сприяє виявленню спадкоємності традицій милосердя та розумінню еволюції соціальної відповідальності в суспільстві.

Однією з ключових складових ефективного вивчення історії благодійності та меценатства УГКЦ є активне залучення учнів до роботи з історичними джерелами. Це сприяє формуванню в них навичок дослідницької діяльності, критичного мислення та глибокого розуміння епохи. Варто зазначити, що історичне джерело як засіб навчання історії чудово узгоджується із сучасною освітньою парадигмою. По-перше, документ відображає реальну, а не вигадану ситуацію, що підвищує автентичність навчання. По-друге, він дає уявлення про відносність історичного знання, демонструючи різні погляди та інтерпретації. Третьою перевагою є безмежне розмаїття джерел, кожне з яких здатне показати як подібність між нами та людьми минулих епох, так і відмінності між

поколіннями. Нарешті, джерело може переконливо продемонструвати, наскільки та як інформація може бути спотворена, свідомо чи несвідомо [33, с. 4].

Важливість роботи з джерелами підсилюється тим, що під час складання іспитів часто перевіряються навички та вміння працювати з різними видами історичної інформації. Тому варто пропонувати учням завдання на зразок: «Визначте ключову інформацію з джерела», «Сформулюйте стислий зміст поданого матеріалу», «Оцініть достовірність і можливу упередженість джерела» [38, с. 48].

Серед основних методів роботи з джерелами можна виокремити аналіз автентичних текстів, що передбачає безпосереднє ознайомлення учнів з документами епохи. Це можуть бути уривки з церковних хронік, звітів благодійних організацій УГКЦ, листів меценатів тощо. За необхідності, особливо для молодших школярів, може здійснюватися адаптація текстів зі збереженням їхньої суті та ключових ідей.

Ефективним є використання джерел як основи для дискусії або проблемного завдання. Наприклад, на основі статистичних даних про кількість сиротинців, утримуваних УГКЦ, учні можуть сформулювати проблемне питання про масштаби соціальної діяльності Церкви.

Для формування критичного мислення необхідно навчити учнів визначати авторство джерела, історичний контекст його створення, мету автора. Застосування методів роботи з джерелами дозволяє учням не лише засвоювати фактичний матеріал, але й самостійно конструювати знання, розвивати аналітичні здібності та формувати власне обґрунтоване ставлення до історичних подій та постатей.

Розглянуті у цьому розділі підходи до викладання історії та різноманітні методи навчання (розповідь, лекція, бесіда, проблемне навчання, кейс-метод, проєктна діяльність, дискусії, рольові ігри, порівняльний метод, методи роботи з джерелами) становлять важливу теоретико-методичну основу для ефективного вивчення багатогранної теми благодійності та меценатства Української Греко-Католицької Церкви у шкільному курсі історії України. Кожен з цих методів має

свій потенціал для активізації пізнавальної діяльності учнів, розвитку їхнього критичного мислення, формування предметних та ключових компетентностей, а також для забезпечення об'єктивного та неупередженого розгляду історії релігійних інституцій.

Важливо підкреслити, що ефективність викладання теми благодійності та меценатства УГКЦ значно зростає за умови вмілого комбінування різноманітних методів та форм роботи на уроці. Замість ізольованого використання окремих підходів, гнучке поєднання традиційних (розповідь, лекція, бесіда) та інтерактивних (проблемне навчання, кейс-метод, проєктна діяльність, дискусії, рольові ігри, евристична бесіда) методів, доповнене активним залученням учнів до аналізу історичних джерел, створює динамічне та стимулююче навчальне середовище. Такий підхід дозволяє врахувати індивідуальні особливості навчальних стилів та темпи засвоєння матеріалу кожним учнем, підтримуючи їхню стійку зацікавленість у вивченні історії.

Інтеграція різних методичних прийомів забезпечує глибше засвоєння матеріалу: лекція створює контекст, проблемне питання активізує мислення, аналіз джерел дає факти, дискусія формує думку, а проєкти допомагають застосувати знання на практиці. Такий підхід сприяє досягненню освітніх і виховних цілей.

ВИСНОВКИ

У процесі дослідження впливу воєнних подій 1914-1920 років на соціально-економічне становище населення Галичини виявлено, що ці події стали значним каталізатором змін у соціальній структурі регіону. Першу світову війну супроводжувала не лише політична дестабілізація, а й економічна криза, що призвела до масового збільшення числа бідних, безробітних та сиріт. У відповідь на ці виклики, Українська греко-католицька церква (УГКЦ) виступила активним гравцем у сфері соціального захисту населення, беручи на себе обов'язки держави щодо підтримки найбільш вразливих верств.

Зокрема, церква організувала мережу притулків та закладів для сиріт, що дозволило забезпечити соціальну підтримку та виховання дітей у добродійному середовищі. Важлива роль у цій діяльності належала чернечим організаціям, які стали головними ініціаторами створення умов для соціального захисту дітей. Отже, благодійницька діяльність УГКЦ у цей період сприяла не тільки покращенню соціального становища, але й закладанню основ для майбутнього розвитку української національної ідентичності в умовах складної соціально-політичної ситуації.

Такий підхід до соціальної діяльності, акцент на підтримку економічно та соціально вразливих груп населення, а також активна участь духовенства у вирішенні соціальних проблем свідчить про глибоке усвідомлення церквою своїх суспільних обов'язків у міжвоєнний період та її бажання зберегти українську культурну ідентичність в умовах зовнішнього тиску.

Аналіз благодійницької та меценатської діяльності Української греко-католицької церкви (УГКЦ) у сфері освітнього забезпечення українського населення в міжвоєнний період засвідчує значний внесок церкви в розвиток національної освіти та культурної самосвідомості українців.

Церква не тільки підтримувала існуючі навчальні заклади, але й активно створювала нові освітні інституції, зокрема гімназії та профтехучилища. Завдяки зусиллям представників духовенства, таких як митрополит Андрей Шептицький, вдалося закласти основи для формування нової системи освіти, орієнтованої на

національні цінності та потреби українського суспільства. Діяльність УГКЦ у цій сфері була спрямована на інтеграцію духовних і моральних аспектів у навчальний процес, що дозволяло формувати всебічно розвинену особистість з глибоким почуттям національної відповідальності.

Таким чином, благодійницька діяльність УГКЦ в освітній сфері виявилася не лише відповіддю на соціальні виклики свого часу, але й важливим фактором у формуванні української національної свідомості, що підтверджує значущість даного періоду для подальшого розвитку української культури й освітньої системи в умовах складних історичних обставин.

Дослідження меценатської діяльності митрополита Андрея Шептицького в контексті збереження української культури в міжвоєнний період виявляє важливість його особистісного внеску та впливу на розвиток культурного життя Галичини. Шептицький, усвідомлюючи значення культурного пробудження для національного самовизначення українців, активно підтримував художників, письменників, науковців та освітні ініціативи, що в свою чергу сприяло формуванню нової української ідентичності в умовах колоніального панування.

Наголошуючи на естетичних принципах та культурно-філософських поглядах, митрополит визначав свою меценатську діяльність як відповідь на виклики часу. Завдяки його ініціативам були створені музеї, галереї, культурні центри, що стали осередками національної свідомості та художньої творчості. Його вклад у розвиток освіти та мистецтва попередників, зокрема українського іконопису, засвідчує не лише його естетичні вподобання, а й глибоке розуміння важливості збереження національної спадщини.

Отже, митрополит Андрей Шептицький не тільки зміцнив культурну основу своєї громади, але й став символом національного руху, підкреслюючи взаємозв'язок між релігією, культурою та національною ідентичністю. Його меценатська діяльність підкреслює роль церкви як активного учасника соціально-культурного процесу, що залишається актуальним і сьогодні, коли українське суспільство знову стикається з викликами, пов'язаними з ідентичністю та культурною спадщиною.

Результати дослідження підтверджують, що тема благодійності та меценатства — зокрема на прикладі діяльності Української Греко-Католицької Церкви у 20–30-х роках ХХ століття — має значний потенціал не лише як історичний матеріал, а й як ефективний інструмент формування ключових і предметних компетентностей учнів у межах сучасної шкільної освіти. Її інтеграція в освітній процес забезпечує не тільки набуття знань про події, явища та діячів української історії, але й сприяє становленню активної громадянської позиції, розвитку критичного мислення, етичної чутливості та здатності до суспільно корисної діяльності.

Теми меценатства і благодійності органічно вписуються в зміст навчальних предметів, зокрема історії України, всесвітньої історії, громадянської освіти та духовно-моральних курсів. Вони дозволяють учням краще зрозуміти роль релігійних, громадських і приватних ініціатив у збереженні культури, розвитку освіти й подоланні соціальних проблем. Історичні приклади жертвовності, самоорганізації, відповідальності перед громадою та прагнення до спільного добра демонструють цінності, що лежать в основі громадянського суспільства, і мають високий виховний потенціал у контексті формування соціальної активності учнів.

Ефективність реалізації теми значною мірою залежить від поєднання сучасних освітніх підходів — компетентнісного, діяльнісного та особистісно орієнтованого. Використання різноманітних методів навчання — від традиційної розповіді, лекції, бесіди до інтерактивних форм, таких як проєктна діяльність, рольові ігри, дискусії, проблемне навчання, аналіз історичних джерел, кейс-метод — дає змогу не лише забезпечити якісне засвоєння історичного матеріалу, а й сформуванню у школярів навички аргументації, аналітичного мислення, співпраці в колективі, самостійного пошуку знань і морального осмислення історичних явищ.

Особливої уваги заслуговує методичне опрацювання теми доброчинної діяльності УГКЦ на конкретних історичних прикладах. Учні можуть аналізувати діяльність монастирів, меценатські ініціативи Митрополита Андрея

Шептицького, соціальні проєкти, спрямовані на допомогу сиротам, розвиток освіти та культури. Такі приклади дозволяють не лише глибше зрозуміти соціальний контекст минулого, а й провести паралелі з сучасністю, побачити тяглість традицій, відчуті особисту відповідальність за суспільне благо.

Історична тематика благодійності та меценатства також відкриває широкі можливості для міжпредметної інтеграції, адже її можна пов'язати з літературою, етикою, правознавством, мистецтвом. Завдяки цьому створюються умови для формування цілісного гуманістичного світогляду, у центрі якого — повага до гідності людини, доброчесність, солідарність, готовність до самопожертви й активної участі у житті громади.

Отже, включення теми благодійницької та меценатської діяльності УГКЦ у навчальний процес не лише збагачує зміст історичної освіти, але й робить її глибоко ціннісною, наближеною до сучасних викликів і потреб. Завдяки вдумливому педагогічному супроводу вона перетворюється на дієвий засіб виховання особистості, здатної мислити критично, діяти свідомо та нести відповідальність за спільне благо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

I. Нормативно-правові документи

1. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 жовт. 2018 р. № 710-р (у ред. розпорядження КМУ від 8 жовт. 2022 р. № 893-р)

2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1072 від 30 липня 2024 р. "Про затвердження концептуальних засад реформування історичної освіти в системі загальної середньої освіти" URL: <https://surl.li/axdpnu>

II. Монографії та книги

3. Базилевич А. В. Введення у твори митрополита Андрея Шептицького. Торонто : Праці Українського Богословського Наукового Товариства, т. XV, 1965. 237 с.

4. Баран С. Митрополит Шептицький: Життя і діяльність. Мюнхен: Українське видавниче товариство «Вернигора». 1947, 172 с.

5. Ісаїв П. Митрополит Андрей Шептицький. Мюнхен : Бібліотека "Християнського Шляху" ч. 1, 1946. 15 с.

6. Пилипів І. Греко-католицька церква в суспільному житті Другої Речі Посполитої. Українські маркери історії Польщі: виклики міжвоєнної доби ХХ століття: колект. моногр: Національна академія наук України, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича. Львів, Суми: Університетська книга, 2024. 105-135 с.

7. Пилипів І. Греко-католицька церква в суспільно-політичному житті Східної Галичини (1918–1939 рр.) : моногр. Тернопіль: Економічна думка ТНЕУ, 2011. 558 с.

8. Пропам'ятна книга Сестер Василіянок у Львові. Український Архів. Том XXII. Нью-Йорк : Наукове товариство ім. Шевченка, 1980. 334 с.

9. Слабошпицький М. Ф. Українські меценати : нариси з історії української культури. Київ : Видавництво М. П. Коць : Ярославів Вал, 2001. 328 с.

III. Статті

10. Андрухів О. І. Порівняльна характеристика правових заходів радянського та польського урядів міжвоєнних десятиліть у сфері протидії дитячої безпритульності. Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право. №5(17), 2018. 48-52 с.

11. Гентош Л. Погляди митрополита А. Шептицького на місце і завдання української культури у контексті універсальності культури. 2015. № 4. 26- 31 с.

12. Грабець Ю. Культурно-освітня діяльність греко-католицького духовенства східної Галичини в міжвоєнний період. Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка. 2024.

13. Гучко Г. Андрей Шептицький як меценат української культури. Соціогуманітарні проблеми людини. 2015. № 8. С. 87–94.

14. Кучера, І., Гайналь, Т., & Даниляк, Р. (2022). Соціально-економічне становище мешканців Східної Галичини під час російської окупації у роки Першої світової війни (1914-1917 рр.). Науково-теоретичний альманах Грані, 24(12), 5-14.

15. Литвин Г. Роль митрополита Андрея Шептицького у розвитку мистецтва Галичини. Наук. вісник ІФБУ «Добрий Пастир»: Зб. наук. праць. Богослов'я. 2015. Вип. 8, 324–329 с.

16. Мазур О., Патер І. Галицька «Руїна»: соціально-економічне становище Східної Галичини (1914-1915 рр.). Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Держава та армія. Львів, 2007. № 584. С. 44-52.

17. Огірко, О. (2015). Митрополит Андрей Шептицький – славетний український педагог, опікун і меценат освіти. Добрий Пастир: науковий вісник Івано-Франківської академії Івана Золотоустого. Богослов'я. Філософія. Історія, (8), 61–70.

18. Огуй О. Грошовий обіг на Буковині часів Першої світової війни. Спеціальні історичні дисципліни: питання теорії та методики. 2006. Число 13. URL: <http://history.org.ua/JournALL/sid/13/1/4.pdf>

19. Пилипів І. Українська греко-католицької церква в контексті державноцерковних відносин Другої Речі Посполитої. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет ім. В. Стефаника, 2024. 132-144 с.

20. Пилипів І., Горан Т. Благодійницька діяльність греко-католицької церкви у 20-30-ті роки ХХ століття. Науковий вісник Івано-Франківського богословського університету УГКЦ «Добрий Пастир». Богослов'я, Вип. 9: до 70-х роковин Львівського псевдо-собору. Івано-Франківськ: ІФБУ, 2016. 140-147 с.

21. Пилипів І., Горан Т. Греко-католицькі монаші спільноти Перемишльської єпархії в міжвоєнний період (1919-1939 рр.). Науковий вісник ІФБУ «Добрий Пастир». Богослов'я: Зб. наук. праць. 2017. Вип. 10-11, 314-323 с.

22. Пилипів І., Горан Т. Участь греко-католицького духовенства в навчанні релігії шкільної молоді (1919–1939 рр.). Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Серія «Історія», Вип 1, 2015.

23. Титко М. В колі Андрія Шептицького. Українське культурне відродження за часів меценатства митрополита. Історичні студії. Волинський національний університет ім. Лесі Українки. 2012. С. 24–32.

24. Турків С. Діяльність установ для дітей-сиріт при монастирях сестервасиліанок у Східній Галичині першої половини ХХ ст. Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Сер. Історія. Тернопіль : ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2019. Вип. 2. С. 110–122.

25. Щербяк Ю. Просвітительська діяльність митрополита Андрея Шептицького. Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. Вип. 19, ч.1. 264-270 с.

IV. Матеріали конференцій

26. Бухаріна І. І. Меценатство у видавничій справі / І. І. Бухаріна // Бібліопсихологія, бібліопедагогіка, бібліографістика, бібліотерапія в освіті: теорія і практика : зб. тез доп. III Всеукр. наук.-практ. інтернет- конф., Мукачево, 27 жовт. 2023 р. – Мукачево : Мукачів. держ. ун-т, 2023. 76–78 с.

27. Грабар Н. Г. Добродійність як чинник зміцнення духовності особистості / Н. Г. Грабар // Методологія та технологія сучасного філософського пізнання : збірник матеріалів VI Міжнародної наукової конференції студентів, молодих вчених та науковців, присвяченої 30-річчю створення кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності та 205-річчю Університету Ушинського (Одеса, 20-21 травня 2022 року) / оргком. : А. В. Красножон, О. А. Копусь, Г. В. Музиченко, Є. В. Борінштейн. – Одеса : Університет Ушинського, 2022. – С. 60-62.

28. Кавалер О. Кейс-метод як інновація навчання у старшій школі. Збірник матеріалів XXV наукової конференції здобувачів вищої освіти факультету історії та географії. Квітень 2022 року. Полтава : ІВЦ ПНПУ, 2022. С. 45– 48.

V. Дисертації

29. Гнот С. Доброчинна діяльність греко-католицької церкви у 1921 – 1939 рр. Дис. канд. іст. наук.: 07.00.01. Львів, 2003. 213 с.

30. Комар І. Опікунська діяльність релігійних організацій української грекокатолицької церкви у Галичині (кінець XIX – перша половина XX ст.): Дис. канд. педагог. наук.: 13.00.05. Івано-Франківськ, 2007. 275 с.

31. Мищишин І. Моральне виховання української молоді в процесі співпраці школи, греко-католицької церкви і громадськості (Галичина, кін. XIX–30-ті рр. XX ст.): Дис. канд. педагог. наук.: 13.00.01. Тернопіль, 1999. 229 с.

VI. Методична література

32. Баханов К. О., Ницета В. А. Життєтворчі проекти в навчанні історії України : посіб. для вчителів. Харків : Видавнича група «Основа», 2008. 109, [3] с. : табл. (Бібліотека журналу «Історія та правознавство» ; вип. 2 (50)).

33. Власов, В. С. (2009). Історичне джерело в арсеналі дидактичних засобів: чи здатна методика подолати втому від історії?. Історія в школах України, 4, 3-8.

34. Всесвітня історія. Історія України. (Інтегрований курс). 6 клас. Всесвітня історія. 7–9 класи. Історія України. 7–9 класи. Всесвітня історія. 10–11 класи. Історія України. 10–11 класи. Навчальні програми для закладів загальної середньої освіти. – Київ: HREC PRES, 2022. – 260 с.

35. Гумен, С. Ф. Актуальність використання методу проєктів як засобу активізації пізнавальної та дослідницької діяльності на уроках історії. Теорія та методика навчання суспільних дисциплін, 5, 2017, С. 87-92.

36. Інноваційні технології навчання в умовах модернізації сучасної освіти : монографія / за наук. ред. д. пед. н., проф. Л. З. Ребухи. Тернопіль : ЗУНУ, 2022. 143 с.

37. Інформаційні матеріали щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023/2024 навчальному році/ Міністерство освіти і науки України.

38. Мороз П. В. Дослідницька діяльність учнів в процесі навчання історії України : метод. посіб. Київ : Педагогічна думка, 2012. 128 с.

39. Осадченко, І. І. Дефініція та дидактична сутність поняття «кейс-метод». 2011. 11 с.

40. Пометун О. І. Компетентнісно орієнтована методика навчання історії в основній школі : методичний посібник / О. І. Пометун, Н. М. Гупан, В. С. Власов. 2018. – 208 с.

41. Пометун О. І., Гупан Н. М. Практичні заняття з історії в основній школі : методичний посіб. Київ : КОНВІ Прінт, 2018. 160 с.

42. Пометун О. Методика навчання історії в школі / О.І. Пометун, Г.О. Фрейман. - К.: Генеза, 2006. - 328 с.

43. Пометун О., Пироженко Л. Інтерактивні технології навчання: Теорія, практика, досвід: Метод, посібник. — К., 2002.; Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: Наук.-метод, посібн. / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко; За ред. О. І. Пометун. — К., 2003.

44. Пометун О.І. Діяльнісний підхід. Енциклопедія освіти. 2021. С.250-251.

45. Пономарьова Н. О., Штикова А. С. Особистісно-орієнтований підхід як основа побудови освітнього процесу у Новій українській школі. – 2021.

46. Проектна діяльність інтерактивними методами навчання : навчально-методичний посіб. / уклад. В. А. Яковлева, Н. В. Полісько. Кривий Ріг : ФОП Іванов П. А., 2018. 167 с.

47. Яковенко Г.Г. Методика навчання історії: навчально-методичний посібник. Харків: Видавництво ХНАДУ, 2017. – 324 с.

VII. Електронні ресурси

48. Бойко О. Д., Гірік С. І., Киридон А. М. Історія України: Перша світова війна 1914–1918. Велика українська енциклопедія. URL: <https://surl.lu/zoqcgx>

VIII. Довідкові видання

49. Шематизм всего клира Греко-Католицкої Епархії Станиславівської на рік Божий 1930. Річник XXXIII. – Станиславів, 1930.

50. Шематизм Гр.-Кат. Духовенства Львівської Архієпархії на рік 1930. Річник LXXV. – Львів, 1930.

ДОДАТКИ

Додаток А

Сирітські захисти Львівської Єпархії у 1931 р.

№	Місцевість	Керівник	Кількість сиріт	
			хлопців	дівчат
1	Бережани	Сестри Служебниці		20
2	Болехів	Сестри Служебниці	2	8
3	Брюховичі	Сестри Студитки	6	4
4	Вишнівчик	Сестри Василіянки		10
5	Городок	Сестри Служебниці		7
6	Долина	Сестри Пр. Родина	9	6
7	Калуш	Сестри Служебниці	7	11
8	Камінка Струмил.	Сестри Служебниці		11
9	Львів	Сестри Василіянки		27
10	Львів	Отці Студити	27	
11	Підмихайлівці	Сестри Василіянки		9
12	Сколе	Сестри Иосафатки	18	9
13	Словіта	Сестри Василіянки		10
14	Стрий	Світські особи	15	5
15	Теребовля	Світські особи	9	5
16	Тернопіль	Сестри Служебниці	8	21
17	Унів	Отці Студити	35	
18	Якторів	Сестри Студитки	8	12
	Разом		144	175

Українські організації на Галичині під час Першої світової війни

Організація	Рік створення	Ключові постаті	Діяльність
Союз визволення України (СВУ)	1914	Д. Донцов, М. Залізняк, О. Скоропис-Йолтуховський, В. Дорошенко та ін.	Дипломатична (створення інформаційних представництв у державах Троїстого союзу та нейтральних країнах, контакти з дипломатами й політиками); видавнича (випуск часописів «Вістник Союзу визволення України», «Ukrainische Nachrichten», «La Revue Ukrainienne»; друк науково-популярних книг і брошур про Україну різними мовами — німецькою, французькою, шведською, турецькою, болгарською, чеською, угорською та ін.); культурна і благодійна робота серед українських полонених російської армії (забезпечення таборів гуманітарною допомогою, створення шкіл, бібліотек, театрів, табірних газет тощо, організація навчальних курсів)
Головна українська рада	1914	К. Левицький М. Павлик М. Ганкевич	Спроба відігравати роль представника галицьких українців перед урядом Австро-Угорщини; координування діяльності українських партій Галичини (Української соціал-демократичної, Української національно-демократичної та Української радикальної партії); публічне декларування підтримки українським населенням Австро-Угорщини Троїстого союзу у Першій світовій війні; організаційна робота з набору добровольців до легіону Українських січових стрільців
Загальна українська рада	1915	К. Левицький Л. Бачинський М. Ганкевич О. Скоропис-Йолтуховський	Висунення ідеї створення Української держави на українських землях Російської імперії та набуття автономії для українських земель в Австро-Угорщині; представництво українського населення перед владою Австро-Угорщини

Додаток В

Динаміка утримання дітей-сиріт у сиротинцях під опікою сестер-
служебниць в 1925–1939 рр.

Єпархії	Роки	Кількість сирітських закладів	Кількість працюючих у закладах монахинь	Кількість дітей
Львівська	1924	7 захистів	40	286
		11 захоронок	34	
Перемишльська	1924	11 захоронок	38	
		5 захистів	26	
Станіславська	1925	7 захистів	35	
		4 захоронки	16	
Львівська	1927	6 захистів	16	224
		11 захоронок	26	380
Станіславська	1929	24 заклади	101	
Львівська	1930	6 захистів	29	224
		9 захоронок	38	365
Перемишльська	1930	17 захоронок	62	
		3 захисти	14	
Станіславська	1931	23 заклади	106	
Перемишльська	1932	5 захистів 28 захоронок	115	1373
Львівська	1934	17 захоронок		(по 21-89 осіб у одній захоронці)
Станіславська	1935	5 захистів 28 захоронок	120	
Львівська	1935 – 1936	11 захоронок, 5 захистів		
Перемишльська	1937	34 захоронки	155	1640
		3 захисти	16	95
Станіславська	1938	28 захоронок 5 захистів	120	

Додаток Г

Стан опікунських закладів під опікою жіночих чернечих об'єднань

Єпархії	Роки	Чернечі чини	Кількість притулків	Кількість дітей	Кількість ченців
Перемишльська	1930	сс.Йосафатки	6 захоронок		
	1935	сс.Милосердя	1		
Львівська	1935-1936	сс.Василіанки	3	70	
		сс.Пресвятої Родина	4		
		сс.Милосердя			
Перемишльська	1937	сс.Йосафатки	11 захоронок (9 сезонних, 2 сталі, 1 захист)	49	
Львівська	1938	сс.Василіанки	3		182
		сс.Студитки	7	43	78
		сс.Пресвятої Родина			21
		сс.Милосердя сс.Йосафатки	7		
Перемишльська	1938-1939	сс.Йосафатки	15 захоронок	По 30-70 дітей в одному закладі	

*План-конспект позакласного заняття**Клас 9**Тема заняття: Благодійницька та меценатська діяльність Греко-католицької церкви в 20–30-ті рр. XX ст.**Мета заняття:*

- *Загальноосвітня мета:*
 - проаналізувати соціальну діяльність УГКЦ у міжвоєнний період на прикладі опіки над дітьми-сиротами; / інформаційно-логічна
 - з'ясувати роль митрополита Андрея Шептицького в організації благодійних фондів; / інформаційно-логічна
 - розглянути діяльність комітетів і товариств, що опікувалися соціально незахищеними верствами населення в Галичині; / інформаційна
 - дослідити освітні ініціативи та підтримку талановитої молоді з боку УГКЦ; / інформаційно-логічна
 - розглянути значення культурно-просвітницької діяльності митрополита Шептицького для збереження національної ідентичності в умовах політичних утисків; / інформаційна
- *Розвивальна мета:*
 - розвивати вміння аналізувати історичні тексти та цитати, формулювати власну думку щодо цінностей соціальної допомоги (на прикладі послання А. Шептицького); / критично-аналітична
 - удосконалювати навички роботи в групах, формувати асоціативні портрети історичних діячів на основі отриманої інформації; / комунікативна, логічна
 - розвивати здатність логічно структурувати історичний матеріал (створення схеми «Створення фонду Шептицького»); / логічна
 - формувати уміння співвідносити історичні події з соціальними процесами і аналізувати роль релігійних інституцій у суспільстві; / аналітична
- *Виховна мета:*
 - виховувати усвідомлення важливості системної та цілеспрямованої соціальної допомоги, що сприяє самостійності людини; / ціннісно-смилова
 - формувати повагу до історичної ролі УГКЦ та її діячів у захисті дітей-сиріт, підтримці освіти і культури; / соціальна, громадянська
 - сприяти розвитку патріотичних почуттів через розуміння внеску української церкви у збереження національної ідентичності; / національно-патріотична
 - виховувати готовність до толерантної дискусії з історичних питань на основі фактів і джерел; / комунікативна, етична

*Обладнання: мультимедійний комплект, роздатковий матеріал (карточки з текстом).**Осн. терміни: УГКЦ, благодійність, соціальний захист.**План позакласного заняття*

1. Соціальна допомога УГКЦ дітям-сиротам у міжвоєнний період
2. Освітні ініціативи УГКЦ для нужденних
3. Андрей Шептицький і меценатство в українській культурі

Конспект позакласного заняття

К-ть часу	Етап уроку	Учбово-виховна діяльність вчителя	Навчальна діяльність учнів	Примітки
5 хв.	I. Організаційний	Привітання з учнями, створення дружньої атмосфери. Перевірка присутності, вирішення організаційних питань. Оголошення теми заняття, формулювання його мети та очікуваних результатів.		
3 хв.	II. Мотиваційний етап	Робота з цитатою «Помагайте убогому не лиш з дня на день, а, як можете, так допоможіть, щоб він міг вийти з біди та стояти на своїх власних ногах.» <i>А. Шептицький в посланні «Християнська робота»</i>	Проблемне питання - Чому, на вашу думку, митрополит наголошує не просто на допомозі, а на таку форму підтримки, яка дозволяє людині стати самостійною? Що це говорить про підхід УГКЦ до соціальної допомоги?	
2 хв.	III. Актуалізаційний етап		1. Яку епоху ми зараз вивчаємо? 2. Які характерні риси цієї епохи?	хронологічна логічна
25 хв.	IV. Основна частина	I - У міжвоєнний період Греко-католицька церква була провідною інституцією, яка займалася опікою над дітьми-сиротами. Основним виконавцем цієї місії стали жіночі чернечі згромадження, які надавали дітям притулок, виховання і підтримували їхню національну ідентичність. Допомога митрополита А. Шептицького - Після полону галицькі українці передали 320 тис. корон для допомоги сиротам. - Шептицький додав ще 4 млн корон і створив спеціальний	бесіда + фронтальна робота з ключовими поняттями <i>учні формулюють, хто були головними виконавцями опіки, на основі запитання вчителя</i> - Хто саме здійснював безпосередню опіку над сиротами?	інформаційна логічна

	фонд, який отримав лісові (с. Майдан) та орні землі (Зарваниця). - <i>Мета фонду</i> – порятунок дітей-сиріт від голоду та морального занепаду. Шептицький став першим президентом фонду, а згодом і товариства, яке отримало назву «Захист імені митрополита Андрея графа Шептицького» <i>Завдання:</i> опіка над сиротами та дітьми без належного виховання. <i>Склад:</i> духовенство (Хомишин, Коциловський, Лежогубський, Климентій Шептицький) і світські діячі (Барвінський, Студинський, Федак, Охримович). <u>Єпархіальні комітети допомоги</u> Комітети, створені у 1918 році у Перемишлі та Станіславі, займалися зниженням дитячої смертності та підтримкою постраждалих від війни сімей, зокрема вдов і сиріт. <u>Мережа сиротинців</u> У Львівській єпархії діяло 18 притулків, у Перемишльській та Станіславській – по 6 кожна. Багато з них функціонували при монастирях і були підтримані товариством «Захист». <u>Співпраця з іншими благодійними організаціями:</u> «Українське крайове товариство охорони дітей і опіки над молоддю», «Український громадський комітет», «Український фонд військових вдів і сиріт» та інші. <u>Чернечі згромадження як опікуни сиріт</u> Сестри з різних орденів,	Схема <i>«Створення фонду Шептицького»</i> Причини → Кошти → Форма допомоги → Керівництво → Ціль Робота в малих групах «Асоціативний портрет» <i>кожна група «досліджує» одну історичну постать із товариства «Захист» (за іменами: Хомишин, Коциловський, Барвінський тощо) і коротко презентує, ким ця людина була.</i> «Правда – Брехня» <i>учні визначають правдивість тез та аргументують свою позицію.</i> 1. Єпархіальні комітети допомоги були створені у 1918 році в Перемишлі та Львові. → ✗ Брехня (правильно: у Перемишлі та Станіславі) 2. Метою комітетів була боротьба з дитячою смертністю та допомога вдовам і сиротам. → ✓ Правда	логічна інформаційна аналітична логічна критичне мислення
--	--	--	--

	зокрема Милосердя, Мироносиць, Пресвятої Родини, Студитки, брали на себе опіку над сотнями дітей. <i>Наприклад</i>, сестри Милосердя в Станіславові утримували до 200 сиріт, сестри Мироносиці — понад 120 дітей. Сестри Студитки опікувалися немовлятами у Брюховичах і хлопчиками у Якторові. <u>Статистика 1937–1938 років</u> У 42 сиротинцях Львівської, Перемишльської та Станіславської єпархій було понад 800 дітей-сиріт. Кількість вихованців у окремих закладах становила від 30 до 80. <u>Чоловічі чернечі чини</u> Отці-студити утримували сиротинці для хлопчиків в Уневі і Львові, де виховували близько 60 хлопців. <u>Виклики в соціальній опіці</u> Незважаючи на масштабну мережу, значна частина дітей — близько 10 тисяч — залишалися поза системою опіки. Також значна кількість дітей із бідних сімей потребували допомоги, яку частково забезпечували церковні братства, наприклад Братство св. Миколая в Перемишлі. II УГКЦ приділяла значну увагу освітнім ініціативам для малозабезпеченої молоді. У 1930-х роках <u>митрополит Андрей Шептицький фінансово підтримував українські навчальні осередки</u> в еміграції — гімназії, студентські громади та бурси у Кракові, Празі,	3. Сиротинці не мали жодної підтримки з боку благодійних товариств. → ✗ <i>Брехня</i> (були підтримані товариством «Захист») 4. Чоловічі чернечі чини не займалися вихованням сиріт. → ✗ <i>Брехня</i> (отці-студити утримували сиротинці) 5. Сиротинці були заповнені лише дітьми з багатих родин. → ✗ <i>Брехня</i> (опікувалися сиротами та дітьми з бідних родин) 6. УГКЦ займалася не лише духовною, але й соціальною опікою. → ✓ <i>Правда</i> 7. Організація «Український фонд військових вдів і сиріт» співпрацювала з УГКЦ у соціальній допомозі. → ✓ <i>Правда</i> Рольова гра: «План освітньої допомоги УГКЦ» Учні уявляють, що вони — представники різних груп людей, пов'язаних з освітніми ініціативами УГКЦ у 1930-х роках. Вони мають разом розробити короткий план освітньої підтримки для нужденної молоді,	соціальна комунікативна
--	--	--	-------------------------

	Варшаві, Вільнюсі, Перемишлі й Бельгії. У цей період також активно розвивалася освітня діяльність товариства «Рідна школа», на потреби якої у 1932–1934 роках зібрали понад 41 тис. злотих, з яких 10 тис. становила особиста пожертва митрополита. До фінансування «Рідної школи» долучалися і релігійні організації: кооператив «Священича поміч» видавав релігійні книжки для початкової школи, а Жіноче Марійське товариство у Львові створило дитячу бібліотеку «Наш приятель». <u>Стипендії для талановитої молоді</u> В 1937–1938 рр. 22 дівчата отримували щомісячну допомогу по 52 злотих. <u>Благодійністю займалися й окремі священники</u> о. Йосиф Застирець ініціював будівництво школи ім. Тараса Шевченка у Львові, зібравши понад 1,5 тис. доларів і особисто долучившись до робіт. о. Йосиф Савицький організував професійну сільськогосподарську школу в Стрию. <u>У сиротинцях,</u> якими опікувалися згромадження Сестер Студиток, Пресвятої Родини, Йосифіток і Милосердя, діти здобували як загальну, так і спеціалізовану освіту. Сестри Василіянки провадили активну виховну й навчальну роботу в гімназіях, семінаріях і дитячих захоронках у Перемишльській єпархії,	враховуючи позиції кожної групи. Ролі: - вихователька з дитячого сиротинця: розповідає, які саме потреби і проблеми має дитвора, що живе в сиротинцях, яку освіту вони отримують і що їм необхідно для повноцінного розвитку; - представник студентської громади за кордоном: описує ситуацію з освітою молоді в еміграції — які труднощі мають студенти, як їм допомагають і яка потрібна підтримка; - меценат: говорить про можливості й обмеження фінансової допомоги, які проекти хоче підтримати і чому; - священник, який займається навчанням: пояснює роль духовенства й чернечих згромаджень у навчанні дітей і молоді, а також які ресурси потрібні для ефективної роботи. Завдання групи: Обговорити і скласти короткий план освітньої підтримки, в якому вказати: - для яких категорій дітей і молоді потрібно розробити допомогу; - які освітні заклади і проекти слід підтримати в першу чергу; - яку роль у цій системі має виконувати кожна з представлених у групі сторін.	
--	--	---	--

		особливо в Дрогобичі й Яворові. Греко-католицьке духовенство, попри політичні утиски, продовжувало викладати релігію в школах, формуючи моральні засади молоді й підтримуючи національну ідентичність. III Митрополит Андрей Шептицький активно підтримував українське мистецтво, фінансуючи навчання молодих художників у Європі та сприяючи створенню першої Мистецької школи в Галичині. Він був ініціатором створення <u>музею українського мистецтва</u>, який відкрився у 1913 році під керівництвом Іларіона Свенціцького. Музей мав велику бібліотеку зі стародруками та став осередком збереження культурної спадщини. Шептицький купував культурні раритети, зокрема твори Лисенка та гетьманські універсали, і фінансував археологічні розкопки. Він підтримував діяльність <u>Наукового товариства імені Т. Шевченка</u>, фінансував друк наукових видань і сприяв міжнародним науковим контактам. Велике значення митрополит надавав освіті — допомагав товариству <u>«Рідна школа»</u>, створив «Митрополичу шкільну раду» для вирішення освітніх питань. Він був покровителем молодіжного руху <u>«Пласт»</u>, заснував табір у Горганах і	Робота з текстом у групах Учні отримують карточки із короткими уривками тексту. Кожен уривок охоплює різні сфери діяльності митрополита Андрея Шептицького. Завдання: виділити ключову ідею, а потім пояснити, чому ця діяльність важлива для української культури. <i>Карточки (додаток):</i> 1 – мистецтво 2 – музейна справа 3 – освіта 4 – молодіжні організації та культура. Після цього проводимо <i>обговорення</i>, щоб сформувані цілісне уявлення про багатогранну підтримку культури митрополитом Шептицьким. - Які з наведених	інформація на аналітичн а
--	--	--	---	------------------------------------

		підтримав католицьку організацію «Орли». Шептицький допомагав театру <u>«Руська Бесіда»</u>, товариству <u>«Просвіта»</u> та студентським організаціям, сприяв створенню бібліотек і видавництв. Його меценатство сприяло збереженню української мови, культури, освіти й національної свідомості в умовах політичного тиску.	напрямків діяльності митрополита ви вважаєте найважливішими і чому? - Як діяльність митрополита могла вплинути на сучасне культурне життя України? - Яку роль відігравала освітня діяльність Шептицького у формуванні національної свідомості?	
7 хв.	V. Систематизація знань		«Впорядкуй напрямки діяльності» Перед учнями – 12 прикладів діяльності митрополита Андрея Шептицького або УГКЦ. Завдання – розподілити їх за трьома напрямками 1. Соціальна опіка 2. Освітня діяльність 3. Культурна та мистецька підтримка Приклади 1. Створення товариства «Захист імені митрополита Андрея графа Шептицького» 2. Пожертва 10 тис. злотих на користь «Рідної школи» 3. Фінансування археологічних розкопок 4. Стипендії для дівчат (52 злотих щомісяця) 5. Сиротинці при монастирях Сестер Милосердя 6. Підтримка музею	логічна

			українського мистецтва у Львові 7. Створення шкільної ради при митрополії 8. Співпраця з товариством «Український фонд військових вдів і сиріт» 9. Допомога театру «Руська бесіда» 10. Утримання професійної сільськогосподарської школи у Стрию 11. Підтримка молодіжного руху «Пласт» 12. Виховання дітей у гімназіях та дитячих захоронках сестер Василянок	
3 хв.	VI. Висновк и	- У міжвоєнний період УГКЦ відігравала ключову роль у соціальному захисті дітей-сиріт, їхньому вихованні та збереженні національної ідентичності. Жіночі та чоловічі чернечі згромадження створили широку мережу сиротинців і навчальних закладів, що надавали дітям не лише притулок, а й освіти. Митрополит активно підтримував освітні ініціативи, мистецтво та молодіжні організації. Благодійна діяльність УГКЦ стала фундаментом для збереження української спадщини й підтримки молодого покоління.		

Карточка 1. Мистецтво

Митрополит Андрей Шептицький активно підтримував українських митців, надаючи стипендії для навчання за кордоном. Серед його підопічних були такі відомі художники, як Олекса Новаківський, Модест Сосенко та Михайло Бойчук. Він також сприяв створенню першої української художньої школи в Галичині, яку очолив Новаківський.

Карточка 2. Музейна справа

У 1905 році митрополит заснував Український національний музей у Львові, пожертвувавши йому тисячі експонатів зі своєї колекції. Музей став одним із провідних культурних центрів Європи. Також він підтримував Український народний музей «Гуцульщина» в Коломиї та заснував єпархіальну бібліотеку в Івано-Франківську, передавши для неї 4 000 книг зі своєї особистої бібліотеки.

Карточка 3. Освіта

У сфері освіти митрополит ініціював відкриття українських шкіл, зокрема в Станиславові у 1902 році. У 1910 році він наполягав на створенні українського університету у Львові, що стало реальністю у 1916 році. Він також підтримував громадські освітні організації, такі як «Просвіта» та «Рідна школа».

Карточка 4. Молодіжні організації та культура

Митрополит підтримував молодіжний рух «Пласт», заснував табір у Горганах, сприяв діяльності театру «Руська Бесіда», товариства «Просвіта» та студентських організацій, допомагав створенню бібліотек і видавництв.